

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Mediální studia

Kateřina Křenová

František Gel

Diplomová práce

Praha 2007

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Teze diplomové práce

Jméno studenta: Bc. Kateřina Křenová
Obor: Mediální studia
Název práce: František Gel

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd			
Došlo dne:	10 -10- 2005	-1-	
C.j. 1064	Příloh: 1	Skartační heslo:	
Přiděleno:	MK		

Hypotéza práce: Pokusím objasnit postavení Gela v dobové žurnalistice let 1945-68. Dosavadní bádání hodlám doplnit o archivní dokumenty a zkusím ukázat možnosti vztahu žurnalistiky a politiky (př. Gelovo působení jako zpravodaje Norimberského procesu). Dále se pokusím ukázat Gelovo působení při rozvoji žurnalistického vzdělávání.

Metoda práce: sociálně historická biografie

Struktura práce:1. Úvod

Objasnění významu Františka Gela jako významné žurnalistické osoby i člověka, který se nezanedbatelně podílel na vývoji vzdělávání novinářů v Československu.

2. Život Františka Gela

Životopisné údaje Františka Feigela, což je vlastní jméno Františka Gela.

3. František Gel jako novinářská osobnost

Průběh novinářské kariéry, zejména s důrazem na jeho roli válečného reportéra ve Francii a v Anglii či komentátora přímého přenosu z Norimberského procesu.

4. Další aktivity Františka Gela

Na počátku 50. let se František Gel věnoval překladatelské činnosti. Od konce padesátých let do roku 1970 přednášel na fakultě osvěty a novinářství v Praze. Dosáhl titulu mimořádného profesora.

5. Závěr**Literatura:**

Štajf, O.: Publicista František Gel [rigorózní práce], Praha 1973
 Ješutová, E.: Od mikrofonu k posluchačům : z osmi desetiletí českého rozhlasu. Praha: Český rozhlas, 2003
 Hraše, J., Kolářová, B. (eds.) Svět rozhlasu : bulletin o rozhlasové práci; 5/2001. Praha: Český rozhlas, 2001
 Šalda, J.: Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace : paměti legendárního ředitele Melantrichu. Praha: Eva, 2001

Prameny:

Archiv Českého rozhlasu
 Archiv Univerzity Karlovy
 Archiv Ministerstva zahraničí

Jméno konzultanta: Doc. PhDr Barbara Köpplová, CSc.

(Svým podpisem stvrzuje, že souhlasí se spoluprací na tématu, schvaluje základní teze a ve stanoveném termínu odevzdá posudek na práci.)

Datum: 29. září 2005

Podpis studenta:

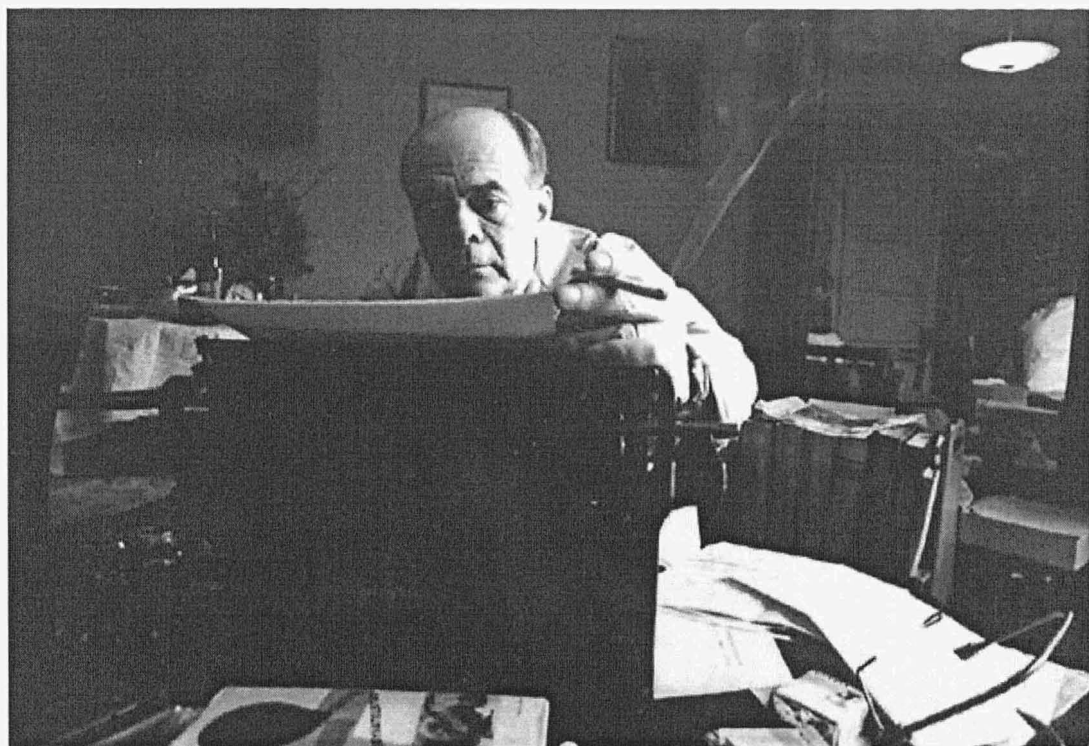
[Redacted signature]

Bc. Kateřina Křenová

Podpis konzultanta:

[Redacted signature]

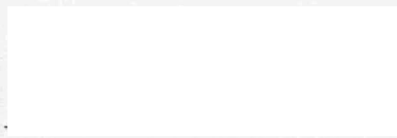
Doc. PhDr Barbara Köpplová, CSc.

František Gel ve své pracovně v 60. letech (fotografii zapůjčila Jiřina Střemchová)

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila jsem v ní veškeré použité prameny a literaturu. Tato práce obsahuje 132 255 znaků, vyjma příloh.

V Praze

Kateřina Křenová

Děkuji vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za cenné podněty a připomínky poskytované mi při konzultacích.

Obsah

Úvod.....	6
1. Dětství a mládí	7
2. Tištěná média, v nichž Gel působil.....	9
2.1 Soudní síň.....	9
2.2 Lidové noviny	12
2.3 Melantrich	18
3. V západní armádě.....	21
4. Československý rozhlas	35
4.1 Norimberské procesy	37
4.2 Bílá kronika.....	49
5. Diplomatická služba.....	51
6. (Ne)pronásledování v 50. letech	55
7. Zpět v rozhlase	57
7.1 Pásma	59
8. Gel spisovatel.....	61
9. Překlady	63
10. Univerzita Karlova	65
11. Názory Františka Gela nejen na novinářskou práci	71
12. Závěr	73
13. Resume (In English).....	76
14. Seznam pramenů a literatury.....	77
Přílohy	79
Příloha 1 – Seznam rozhlasových pásem Františka Gela.....	79
Příloha 2 – Knihy Františka Gela.....	83
Příloha 3 – Seznam překladů Františka Gela	84

Úvod

Cílem této práce je přiblížit novinářskou osobnost Františka Gela, jednoho z největších českých žurnalistů 20. století. Oproti předchozím dílům o Františku Gelovi (diplomová práce Jany Kalíšové z roku 1965, rigorózní práce Otakara Štajfa z roku 1973 a diplomová práce Milušky Jelínkové z roku 1978), není cílem této diplomové práce analýza děl Františka Gela (Štajf rozebíral zejména tvorbu pro tištěná média ve 20. a 30. letech 20. století a reportáže z Norimberských procesů v letech 1945 až 1946; Kalíšová se zaměřila na Gelova rozhlasová pásma; Jelínková srovnávala Gelův a Mathesiův překlad Remarquova románu „Im Westen nichts Neues“). Hlavním úkolem této práce je na základě archivních materiálů zmapovat životní a profesní dráhu novináře Františka Gela.

Zda tato práce svůj cíl naplnila, nezáleželo zcela na autorce. Práce tohoto typu je závislá na zejména na možnostech jednotlivých archivů a na ochotě a schopnostech jejich pracovníků a pracovníc.

Autorka v této práci vychází zejména z materiálů z fondů Národního archivu České republiky, archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky, archivu Ministerstva vnitra, Vojenského historického ústavu, Moravského zemského archivu, archivu Univerzity Karlovy v Praze, archivu Masarykovy univerzity v Brně, archivu Českého rozhlasu, Židovské obce na Prostějovsku a Památníku národního písemnictví. Autorka se opakovaně pokoušela kontaktovat také archiv Norimberských procesů v Norimberku, ale za řadu měsíců nedostala žádnou odpověď.

Za úspěch autorčina snažení o získání co největšího množství podkladů k práci lze označit povolení od Památníku národního písemnictví k nahlédnutí do dosud nezpracované pozůstalosti Františka Gela, která je uložena v depozitáři ve Starých Hradech. Nezpracované pozůstalosti nejsou obvykle badatelům k dispozici.

Doplňkovým zdrojem této práce byla sekundární literatura, dále pak rozhovory s Františkem Gelem z dobového tisku či vzpomínky pamětníků (zejména vdovy po Františku Gelovi Jiřiny Střemchové). Takovéto zdroje je však nutno brát s rezervou, protože výpovědi jednotlivých lidí podléhají jejich autocenzuře a paměťovým možnostem. Jsou tak velmi subjektivní a leckdy mohou být i zavádějící.

1. Dětství a mládí

František Gel (vl. jménem František Lucián Feigel¹) se narodil 18. září 1901 v Albrechticích u Krnova v okrese Bruntál. Jeho otec Bertold Feigel byl soudce, matka Pavla Marie, rozená Bobková, byla ženou v domácnosti. V roce 1911 začal studovat střední školu. V roce 1916 se Feigelovi rodiče rozvedli. Zřejmě to bylo důvodem, proč od mládí žil u svého dědečka MUDr. M. L. Bobka v Prostějově. Na obecné škole i na gymnáziu vždy prospíval s vyznamenáním. Roku 1917 přežil jako jeden z mála onemocnění španělskou chřipkou, která tehdy tragicky postihla celou Evropu. Následky tohoto onemocnění se v Gelově životě projeví i v pozdějších letech.

¹ Příjmení Feigel bylo po celý Gelův život – minimálně do jeho oficiálního přejmenování v roce 1960, komoleno, jak je patrné z přepisů různých dokumentů citovaných v této práci. Nejčastěji se objevují se varianty Feigl, Faigl a Fajgl. Je třeba uvést i argument vyplývající z dokumentů z archivu Československého rozhlasu a z Gelovy pozůstalosti v PNP. Za Gela se vydával jiný zaměstnanec Československého rozhlasu Otokar Fajgl, který se lidem představoval, jako redaktor Gel, který reportoval z Norimberských procesů.

Sám Gel v žádosti adresované Obvodnímu národnímu výboru v Praze 2 ze dne 2. listopadu 1960 uvádí:

Dovoluji si tímto požádat, aby mi byla povolena změna příjmení – lépe řečeno: aby mi bylo povoleno užívat nadále i v úředním styku jako skutečného svého občanského příjmení dosavadního pseudonymu, pod nímž jsem znám posluchačům Čs. rozhlasu a čtenářům svých knih a překladů.

Prosím, abych se nadále mohl místo: František Feigel jmenovat: František Gel.

Důvody mé žádosti (i doby jejího podání) jsou tyto:

Když jsem -- před 36 lety -- začal psát do novin a překládat beletrii do češtiny, zvolil jsem si po tehdejšímu zvyku pseudonym a podepisoval jsem své reportáže a překlady druhou slabikou svého příjmení: místo Feigel jen Gel.

Po roce 1945 a zejména po roku 1948 jsem si arci uvědomil, že pseudonym je přežitek z dob, kdy pokrokově píšící lidé potřebovali ochranu před útlakem. Nikdo mne v lidově demokratickém ČSR ovšem neutiskoval, ale jméno Gel nabylo u posluchačů Čs. rozhlasu i mezi druhy v povolání určitého morálního úvěru, jehož si pro dobro věci i osobně nadmíru vážím. Psal jsem tedy pod značkou Gel i dále a jistě se mezi těmi, kdo budou o této mé žádosti rozhodovat, najdou „pamětníci“ rozhlasových relací, jež po 11 měsících začínaly: Redaktor Gel hlásí z Norimberku... (přeličení s hlavními válečnými zločinci) nebo relací, které posluchači pojmenovali Gelova Bílá kronika.

Značka Gel se vžila jako moje skutečné příjmení tak, že z tisíce lidí jich snad sotva pět ví, že se úředně a občansky jmenuji jinak, totiž Feigel.

Z této skutečnosti vycházeli i nejvyšší činitelé strany a vlády, když mi roku 1958 bylo uděleno vysoké státní vyznamenání, totiž Řád práce. Jak vidno z příložené, úředně ověřené fotokopie dekretu prezidenta republiky, zní listina na jméno František Gel – načež teprve na druhém místě v závorce je uvedeno jméno František Feigel.

Tenkrát, v září 1958, jsem si pevně předsevzal podat žádost o změnu příjmení, abych novinářské a spisovatelské příjmení uvedl v soulad s občanským průkazem a zejména s dobou, jež nepotřebuje pseudonymů, ale naopak: otevřenou a jasnou spojitost pisatele s tím, co napíše. Tak jsem si umínil na sklonku roku 1958...

Před pěti dny jsem se vrátil z Chirurgické kliniky v Krči. Za šesti bezmála měsíců, jež jsem strávil na chirurgiích; za dny a noci před operacemi a po operacích jsem měl pokdy přemýšlet o tom, co jsem měl udělat a neudělat a snad – když se některá operace nepodaří – už nebudu moci udělat. Operace se zdařily a důsledek toho je, že první dopis, který po návratu domů zase píšu, je tato žádost.“

Národní archiv, fond Syndikátu novinářů, složka František Gel

V době svého mládí byl prý „zavalitě střední postavy, velmi výrazné a krásné“.² Na prostějovském gymnáziu chodil do třídy s Jiřím Wolkerem či Ivanem Sekaninou. Podle svědectví Bohuslava Krause³ byl František Feigel za první světové války – stejně jako jeho spolužáci Jiří Wolker či Ivan Sekanina nebo učitelé Jan Uher či Edvard Valenta – velkým vlastenecem.

Na českém státním gymnáziu složil František Feigel s vyznamenáním zkoušku z dospělosti (maturitu) 16. června 1919. Následující školní rok strávil v abiturientském kurzu na Obchodní akademii. Šel tam podle údajně pouze na naléhání otce. Přestože kurz absolvoval s nechutí, i zde dosahoval výborných výsledků – jak můžeme usuzovat z vysvědčení, které se zachovalo v pozůstalosti Františka Gela v Památníku národního písemnictví.⁴

Od počátku zimního semestru 1921/22 do konce letního semestru 1922/23 se účastnil přednášek, s přerušením letního běhu 1922, na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Absolvoval tudíž tři semestry. V době studií si, jak sám uvádí v mnohých životopisech, přivydělával spoluprací s různými redakcemi.

² Kraus, Bohuslav: *Z mládí Františka Gela*. Novinář 5/1978, s. 12

³ Kraus, Bohuslav: *Z mládí Františka Gela*. Novinář 5/1978, s. 12

⁴ František Feigel chodil ve školním roce 1919/20 do ABITURIENTSKÉHO KURSU (jednoročního odborného kursu pro absolventy škol středních) při OBCHODNÍ AKADEMII a vykonal předepsané zkoušky s tímto prospěchem:

- v kupeckých počtech	chvalitebný
- v nauce obchodní a směnečné	výborný
- v korespondenci a pracích kontorních	výborný
- v účetnictví a cvičném kontoru	výborný
- v obchodním a živnostenském právu	výborný
- v národním hospodářství	výborný
- v obchodním zeměpise a statistice	výborný
- v těsnopise českém	výborný
- v krasopise	chvalitebný
- v psaní strojem	výborný
- v německé korespondenci	výborný
- ve francouzské korespondenci	výborný
- v jazyce anglickém	výborný
- v těsnopise německém	výborný

27. 6. 1920

2. Tištěná média, v nichž Gel působil

2.1 Soudní síň

Prokazatelně první novinářské zkušenosti František Gel získal jako brněnský dopisovatel pražského čtrnáctideníku Soudní síň. Reportérem časopisu se stal vlastně náhodou. V roce 1924 se v Brně konal soud s Hildou Hanikovou. Ke vstupu k veřejnému přelíčení bylo podle tehdejších zvyklostí nutné koupit si lístek. V Lidových novinách vyšla noticka Rudolfa Těsnohlídka, oznamující, že vstupenky jsou rozebrány, ačkoli zatím nebylo známo datum přelíčení.

„Popadla mě tehdy zvědavost a šel jsem požádat o vstupenku – ale byly opravdu rozebrány. A tu se ve mně poprvé probudil reportér. Zeptal jsem se, kde tedy lze vstupenku získat, a bylo mi řečeno, že u pana prezidenta Zemského soudu. A já na to tvrdošijně – kde má kancelář? Řekli mi soucitným hlasem číslo dveří a za chvíli jsem stál v kanceláři typicky starorakouského elegantního byrokrata. Naše rozmluva zněla asi takto:

ON: Co si přejete?

JÁ: Vstupenku na přelíčení s Hildou Hanikovou.

ON: A proč vás to zajímá, mladý muži?

JÁ: Jsem studující práv!

ON: V kterém jste semestru, pane kolego?

JÁ: V druhém, pane prezidente.

ON: (uzavíraje dialog) V tom případě, pane kolego, vřele doporučuji římské právo. Poroučím se!“

Takto zaznamenal vzpomínky Františka Gela Otakar Štajf.⁵ Gel tehdy podle vyprávění chodil městem, až za výlohou knihkupectví uviděl začínající časopis Soudní síň. Titul měl na obálce upozornění, že „s povděkem přijme upozornění na zajímavá přelíčení“. František Gel tedy napsal.⁶

⁵ Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel.* Praha: Osmium, s. 11

⁶ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela, fotokopie dopisu

„Ctěná redakce!

Myslím, že nejsem jediný, kdo se sympatií uvítal nezbytný doplněk naší žurnalistiky: Vaši „Soudní síň“.

Zvláště dnes, kdy poroty (resp. jejich verdikty) přímo volají po fóru a diskusi, skýtá se neohroženému časopisu pole ku blahodárné činnosti.

Rád bych se účastnil Vaší práce a prosím proto, aby mi byl svěřen (na zkoušku) referát o procesu, který bude projednáván 26. a 27. tohoto měsíce před brněnskou porotou.

Předmětem tohoto senzačního procesu jest sjednaná vražda, které padl za oběť kapitán (čs. pěšího pl. č. 43) Hanika.

Jaký zájem se o tento proces jeví, jest patrno z těchto číslic:

O vstupenky žádalo: Zemské voj. vel.	150
Velit. p. pl. č. 43	50
Publikum	600

Kapitán Hanika, známý sportovec, byl zavražděn milencem své ženy. Pachatel prchl a po romantických intermezzech (byl zatčen např. na dvou různých místech najednou!) byl zatčen a téměř usvědčen.

Při této příležitosti vyšlo na jevo, že tchýně kap. Haniky otrávila před léty svého muže!

Prosím by mi bylo lask. zasláno ověření co zpravodaj, byl bych k líčení připuštěn a prosím, by sl. redakce vzala na vědomí, že za referáty nežádám ani žádati nehodlám.

Prosím o lask. odpověď i v případě event. záporného vyřízení a podepisuji se

S úctou veškerou

22. II. 1924

František Feigel, právník

Král. Pole u Brna, Dobrovského 60

Časopis Soudní síň začal vycházet 15. února 1924. Deklaroval se jako čtrnáctidenní zpravodaj vážných i veselých soudních případů. První Gelův příspěvek – rozbor případu s názvem Hildegarda Cecilie Haniková – Soudní síň otiskla 14. března 1924. Poprvé se tak v českém tisku objevila značka „gel“, která je odvozena od příjmení svého nositele – Františka Feigela.

Kromě faktických informací o procesu Gel popsal také neobjektivní atmosféru přelíčení. Na dvou místech do textu zasáhla cenzura. Tento fakt hned v následujícím čísle

v redakčním komentáři hodnotil odpovědný redaktor František Flanderka. Zásahů cenzury se však Gelovy texty o případu Haniková nevyhnuly ani v dalších číslech Soudní síně.⁷

Nedbalost a tendenční vedení procesů kritizoval Gel i u dalších případů, které pro Soudní síň připravoval. Neobával se pustit do polemiky s dosavadní soudní a právní praxí. Volal po objektivním vedení procesů, které by zabránilo mnoha justičním křivdám. Za současným neuspokojivým stavem československé justice Gel viděl přetěžování soudců.

Redaktorem Soudní síně byl František Gel až do konce roku 1927. Jak vyplývá z potvrzení o zaměstnání, zachovaném v Gelově pozůstalosti v PNP, působil nejprve jako brněnský redaktor časopisu, po svém nástupu do Lidových novin, tedy od července 1924 jako externista.

⁷ Podrobněji viz Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 12 - 15

2.2 Lidové noviny

Způsob vedení procesu proti Hildegardě Hanikové nekritizoval v tehdejšímu tisku jen studující práv František Gel, ale i osobnost tehdy mnohem významnější: redaktor Lidových novin, spisovatel Rudolf Těsnohlídek, který v té době patřil k pilířům brněnské redakce Lidových novin. Možná podobný pohled na případ Hanikové způsobil, že Těsnohlídek, který nevyhledával nové kontakty a byl osobou spíše uzavřenou, oslovil 1. června roku 1924 mladého Gela, jehož často potkával v soudních síních, s nabídkou, zda by ho během dovolené nechtěl v redakci zastupovat. „Chtěl jsem sice příští týden jet do Cizinecké legie,“ vzpomínal později v rozhlasovém rozhovoru s Josefem Branžovským František Gel, „bylo mi 22 let, čímž se omlouvám. Ale nabídla byla příliš oslnivá. Řekl jsem si, že Légion se snad ještě šest neděl beze mě obejde a vypravil jsem ze sebe: „Ano, prosím.““⁸

„Osmdesát haléřů za řádek, mladíku, nic víc, nic méně,“⁹ uvedl podle Gelova vyprávění Těsnohlídek tenkrát. Přidal ještě krátkou instruktáž: „Násilná smilstva a potraty v Lidovkách nepíšeme, advokátům nevěřte a každý pátek si chodíte k paní Králové pro honorář.“¹⁰ O dva dny později, tedy 3. června 1924 si mohli čtenáři Lidových novin přečíst soudní referát podepsaný šifrou –gel. Ještě během léta se František Gel z externího zpravodaje stal redaktorem Lidových novin. Tuto skutečnost on sám zaznamenal až ve chvíli, kdy si jako každý pátek šel pro honorář – dostal ale paušál; podstatně nižší než činila odměna, kterou dosud dostával za odvedené materiály. Zaměstnancem Lidových novin se stal údajně na popud bratří Čapků, kteří si jej přijeli do Brna prohlédnout.

Otakar Štajf si ve své rigorózní práci o Františku Gelovi všímá zajímavého momentu. Rubrice Soudní síň byla v Lidových novinách věnována strana 3. První referát rubriky tradičně patřil Rudolfu Těsnohlídkovi, tedy značce –rt. Po dobu Těsnohlídkovy dovolené, kdy jej v listu zastupoval František Gel, patřilo první místo právě jemu, nikoli žádnému z dalších tehdejších přispívatelů do soudní rubriky, tedy Edvardu Valentovi ani Bedřichu Golombkovi. Po Těsnohlídkově návratu se značka –rt vrátila na první místo. Značka –gel se poté jen posunula na pozici druhou.¹¹

⁸ Branžovský, J. – rozhovor s Fr. Gelem, Československý rozhlas, 1. 1. 1964, čís AF AF07291/1

⁹ Rieger, Boris: *Gel. Čtenář* 5/1967, s. 145

¹⁰ Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 20

¹¹ Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 22

V brněnské redakci Lidových novin František Gel působil do 31. ledna 1925. Vedle soudního zpravodajství se jeho zkratka objevovala i pod několika entrefilety. S jedním z nich, s textem ze 13. ledna 1925 *Běda nám*,¹² který pojednával o smrti hladem jednoho cestáře ze Šumperka, polemizoval na stránkách Lidových novin 20. ledna 1925 Josef Čapek.¹³ Tato polemika byla pro mladého novináře Františka Gela velkou poctou a zřejmě jedním z důvodů, proč brněnskou redakci Lidových novin opustil. Tím, že se s mladým Feigelem pustil do polemiky sám Josef Čapek, zvýšil prestiž talentovaného novináře. Jak už bylo řečeno výše, bratři Čapkové měli velký vliv na tom, že byl Gel Lidovými novinami vůbec zaměstnán. Do pražské redakce však Feigel nepřešel hned.

Po odchodu z Brna se stal reportérem z Liberecka. Z jakého důvodu se tak stalo, se autorce této práce nepodařilo zjistit. V této pozici se už nespecializuje pouze na soudní zpravodajství – post „krajánka“ takové úzké zaměření ani nedovoluje. Měl za úkol informovat o dění v celých severních a severozápadních Čechách. Jako liberecký zpravodaj Gel působil do začátku roku 1926. Tou dobou byl přefázen na další post krajského zpravodaje, tentokrát měl na starost oblast mezi Olomoucí a Opavou. Kromě běžného zpravodajství se stále častěji objevovaly také jeho publicistické texty, nejčastěji sloupky. 1. 10. 1926 byl František Gel definitivně přidělen do pražské redakce Lidových novin s platem 2200 korun měsíčně

V Praze se věnoval spíše reportážím a aktuálnímu zpravodajství o kriminálních případech než soudnímu zpravodajství. V prvním roce svého pražského působení se ale musel věnovat různorodějším tématům než pouze kriminalistice. Ta však byla v převaze. V redakci Lidových novin se dokonce ujalo heslo: „Strhne-li se někde brajgl, redakčně tam běží Feigel.“¹⁴

František Gel měl velmi dobré vztahy s policisty a vyšetřovateli. Do značné míry to bylo jeho povinností, protože na ochotě policistů a vyšetřovatelů byla závislá kvalita i kvantita jeho informací. „Vřelý vztah Františka Gela k policii však (...) plynul také z vědomí, že boj policie s kriminalitou není snadný a potřebuje podporu veřejnosti. Gel měl mnohokrát možnost přesvědčit se o vyčerpávající náročnosti četnické a policejní

¹² Lidové noviny, 13. 1. 1925, s. 1, PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela, strojopisný opis

¹³ Lidové noviny, 20. 1. 1925, s. 1

¹⁴ Srov. Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel.* Praha: Osmium, s. 31 a dále

služby, a proto pro ni získával sympatie veřejného mínění.¹⁵ Jeho prostředkem byly zejména publicistické útvary, které pojednávaly o náročnosti policejní služby. Jak autorce této práce sdělila Gelova manželka Jiřina Střemchová, pražští policisté Gela milovali. Jako důkaz předložila z novin vystřiženou fotografii z Gelovy první svatby. Špalír před Staroměstskou radnicí v Praze tvořili v zásadě pouze policisté a strážníci v uniformách.¹⁶

„Kriminální reportér pochoduje po velice tenounkém laně. Stejně jako bakteriolog musí dbát, aby svými pokusy, pro které žije, nezamořil okolí, musí i kriminálreportér dávat pozor, aby během vyšetřování nezmařil těžkou a vyčerpávající práci kriminalistů. A také na to, je-li někdo v podezření, není ještě vinen,“ přiblížil František Gel své názory v roce 1966 v časopise *Československý voják*.¹⁷

Stejně tak jako pro policii, měl Gel slabost i pro armádu. Byl totiž přesvědčen, že mladá Československá republika potřebuje dobře vycvičenou armádu. Navíc, jak už bylo řečeno, František Gel v roce 1922 dobrovolně nastoupil vojenskou službu. V roce 1924 dokonce uvažoval o tom, že vstoupí do Cizinecké legie. Do roku 1926 byl vojínem v záloze, kvůli poranění břicha byl ale s definitivní platností v roce 1928 superarbitrován.

Podrobněji rozebírá zaměření Gelových příspěvků v Lidových novinách Otakar Štajf ve své rigorózní práci z roku 1973 s názvem *František Gel*, která byla publikována v roce 1998 pod názvem *Dobrodružství s puncem Gel* v nakladatelství Osmium.

František Gel si v roce 1928 podal na ministerstvo zahraničních věcí žádost o stipendium. V Německu chtěl studovat politické, soudní a policejní zpravodajství. Ministerstvo mu poskytlo stipendium ve výši 11 tisíc korun. Vyplývá to z materiálu Zpráva o činnosti III. sekce (zpravodajské) bývalého československého ministerstva zahraničních věcí, kterou zvláštní odbor ministerstva vnitra vypracoval v lednu 1960.¹⁸

Další pohled na působení Františka Gela v redakci Lidových novin nám poskytl archiv Lidových novin uložený v Moravském zemském archivu v Brně. Poměrně rozsáhlá osobní složka Františka Feigela obsahuje de facto jen dokumentaci o soukromých dlužích, na které mu Lidové noviny z podnětu majitele listu doktora Jaroslava Stránského ručily. Už počátkem svého působení v redakci Lidových novin si zažádal o půjčku od redakce.

¹⁵ Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 37

¹⁶ František Gel se 25. ledna 1937 oženil s Jaroslavou Rydlovou. Rozvedli se v roce 1951.

¹⁷ Červený, Jan: *S Františkem Gelem o vojně, vraždách, dragounech a ještě jiných věcech*. Československý voják, č. 25, 1966, s. 41

¹⁸ Zpráva o činnosti III. sekce (zpravodajské) bývalého československého ministerstva zahraničních věcí, Archiv ministerstva vnitra

Postupem času přibýly půjčky od Zložny knihkupců. Ve 30. letech se dluhy převedly na Hostinský úvěrní ústav. Několikrát byla také na Feigelův plat uvalena exekuce. Na Gelovy vyšší služební náklady Jaroslava Stránského také upozorňovali účetní redakce. Stránský však vždy vyšel vstříc Františku Gelovi.

Gel své dluhy v roce 1931 ospravedlňoval tím, že musel pomoci svému otci, kterému hrozila exekuce. V roce 1934 utrpěl při povstání ve Vídni zranění břicha, které si vyžádalo dlouhodobé a nákladné léčení. Dluhy narůstaly. Z dokumentů, které se nacházejí v Moravském zemském archivu ale vyplývá, že Gel neměl snahu své pohledávky splácet, spíše žádal o další a další půjčky a umořování těch stávajících se vyhýbal.

V roce 1936 například v dopise Hostinského úvěrního ústavu stojí: „Ve věci p. Feigela jsem na velkých rozpacích, poněvadž jeho žádost je zřejmě jen dalším pokusem odsunouti platební povinnost o tři měsíce. (...) Myslím, že souhlasíte po zkušenostech těch několika let, že se shovívavostí se na dlužníka rázu p. Feigelova nevyzraje.“

František Gel dluhy, na které mu ručily Lidové noviny nesplácel ani v době, kdy už v redakci nepracoval. Situace dospěla tak daleko, že když v roce 1939 nebylo možné vypátrat místo pobytu Františka Feigela, redakce Lidových novin byla nucena jeho dluhy z redakční pokladny umořit.¹⁹

Z redakce Lidových novin František Gel odešel v roce 1933. Ve všech rozhovorech k tomu František Gel udává, že hlavním důvodem byla změna na postu šéfredaktora Lidových novin. V roce 1933 se vedení listu ujal Eduard Bass, se kterým si Gel po osobní stránce příliš nerozuměl. Navíc dosavadní šéfredaktor Lidových novin Karel Zdeněk Klíma, kterého Gel „miloval“, přešel do redakce Českého slova. „Ve třiatřicátém odešel z Lidovek do Melantrichu můj šéf K. Z. Klíma. Bez něho už to nebyly ty staré Lidovky. Táhlo mě to za ním, velmi jsem ho ctil, i když jsem nevěděl, jestli tam vydržím – Lidovky byly Lidovky – nakonec jsem šel.“²⁰

24. května 1933 proto řediteli Melantricha Jaroslav Šaldovi odeslal následující žádost:²¹

¹⁹ Autorka této práce nemajíc patřičného ekonomického a účetnického vzdělání vzdala pokusy o zmapování výše Gelových dluhů. Navíc se domnívá, že pro účely této práce nejsou konkrétní částky a jejich tok žádným přínosem.

²⁰ Rieger, Boris: *Gel*. Čtenář 5/1967, s. 146

²¹ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

Velevážený pane řediteli,

dovoluji si zdvořilý dotaz, je-li ještě aktuální otázka obsazení místa vedoucího redaktora lokálních rubrik a reportáže ve Vašich listech. Pro případ kladné odpovědi dovoluji si – aby byla zjednodušena korespondence – připojit na rubu tohoto listu proposice pro smlouvu k Vašemu laskavému posouzení a rozhodnutí. S projevem dokonalé úcty, oddaný Vám FF

Proposice pro smlouvu:

*Povinnosti /řízení a usměrňování lokální reportáže a místního zpravodajství vůbec, obstarávání článků, vlastní reportáž o velkých věcech, nápomoc mladším kolegům, atd/ a práva „prvního reportéra“ /podle postavení chief-reportera v anglických tiskových koncernech, tj.: podřízení přímo a bezprostředně řediteli./
Služební zařazení: listy Melantricha, Praha*

*Pracovní doba: podle služební potřeby. Dovolená 1 měsíc. Příjmy: 6000, podle usance Melantricha 16x (přepsáno červenou tužkou na 14x). Od dvanácti těchto platů se odečítá po jedné polovině pensijních příspěvků a nem. pokladny a celá daň. ---
Výpověď: smlouva definitivní pro první rok, pak výpovědní lhůta pololetní; termíny 1.leden, 1. červenec. Nástup služby: 1. červenec příp. 1. srpen (škrtnuto červenou tužkou) 1933.*

podpis červenou tužkou: nečitelný, datum 29/5/33

Tato žádost také podporuje Šaldův pohled na přechod Františka Gela z redakce Lidových novin do listů Melantricha. Důvod vidí zejména v tom, že listy Melantricha mohly v té době dát Františku Gelovi vyšší plat:

„Mé styky s dr. Jaroslavem Stránským, majitelem a vydavatelem Lidových novin, byly vždy přátelské. Kdesi v těchto vzpomínkách vykládám o svém plánu zahrnout Lidovky do sféry Melantricha, což odpovídalo mým touhám a představám vytvořit podnik celonárodního významu.

Tak jsme se jednou hladce dohodli, že nečinil námitek proti přechodu Gela do Českého slova. Tuším, že se tak stalo z popudu Gela samotného, neboť jeho zvýšené osobní potřeby jsme mohli spíše uspokojit než Lidovky. Gel se tehdy omezoval víceméně na soudní a policejní případy, které zpracovával svým osobitým literárním vkusem velmi

odlišným od soudnickáře Franty Němce a přesto všemi čtenáři vyhledávaným. Tak se stal Gel ozdobou naší redakce.“²²

Odchod Františka Gela byl zřejmě velmi emotivní a rychlý. Svědčí o tom i dopis, který Gelovi 13. 7. 1933 napsal šéfredaktor Lidových novin Eduard Bass:²³

Feiglíku,

píšu Vám úmyslně pozdě, abych Vám zbytečně nenadal. Vždycky jsem se Vám smál, že nic neprovedete normálně, všechno nějak pokrouceně, tož i ten odchod byl podle toho. Co se vyúčtování týče, to si projednejte s p. ředitelem Kratochvilem, jemuž jsem věc postoupil. O těch superdaních jsem Vám už jednou řekl, že to uznat nemohu. Potvrzení o službě přikládám.

A jinak: mějte se dobře!

Bass

V přiloženém potvrzení o zaměstnání Bass píše:

Pan František Feigel byl od 1. června 1924 členem redakce Lidových Novin, vyznamenával se důvtipem, horlivostí a přesností, své značce Gel dobyt plného úspěchu u čtenářstva a v četných rešerších se osvědčil jako zpravodaj obratný, lidsky citlivý a diskrétní. Odešel dne 30. června 1933 z vlastní vůle.

*Eduard Bass, šéfredaktor Lidových novin*²⁴

²² Šalda Jaroslav (2001). *Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. (Paměti legendárního ředitele Melantrichu)*. Praha: Nakladatelství Eva - Milan Nevole, s. 175 – 176

²³ PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela.

²⁴ PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela.

2.3 Melantrich

S nástupem Františka Gela do Melantrichu se proměnila, respektive zúžila i tematika, kterou zpracovával. Rok 1933 byl rokem celosvětové hospodářské krize. V Českém slově, ústředním listu nakladatelství Melantrich, se Gel věnoval zprávám o atraktivních kriminálních činech a zejména informacím o potírání hospodářské kriminality.

Za dobu působení Františka Gela v listech Melantricha vystopoval autor rigorózní práce Otakar Štajf tři základní tvůrčí etapy:

- 1) 1933 – 1935: po několika měsících, které věnoval zejména zprávám o boji s hospodářskou kriminalitou se Gelův akční rádiu rozšiřuje na širší tematické rozpětí typické pro jeho působení v Lidových novinách.
- 2) 1936 – 1937: zprávy signované Gelovou značkou téměř vymizí, Gel je podepsán jen po nemnoha deníčkami a malými zprávami
- 3) 1938 – 1939: nejintenzivnější Gelova publicistická činnost, která je zaměřena hlavně na obranu republiky proti fašismu.²⁵

Za absencí materiálů Františka Gela ve druhém období zřejmě stojí problémy, které téměř vedly k odchodu Gel z redakce. Napovídá o tom dopis z 19. srpna 1936:²⁶

Pane Gele,

musel jsem odejít, a proto sděluji písemně, co vím:

Oznámil jsem panu řediteli, že vzhledem k poslednímu termínu jste mne požádal, abych ve Vaší nepřítomnosti Vaším jménem mu řekl, že musíte trvat na svém odchodu z Melantricha. Vyložil jsem mu Vaše důvody, jak jste mi je formuloval, a opakoval jsem mu Vaši žádost, aby dal souhlas k Vašemu odchodu.

Pan ředitel Šalda však prohlásil, abych Vám jeho jménem řekl, že Melantrich nemůže bez značných nesnází postrádat Vaši spolupráce, že proto pan ředitel Šalda nemůže Vám dát souhlas, o který žádáte. Jeho závěrečná slova zněla: „Řekněte Feigelovi, že nesouhlasím a že jsem vaše sdělení nepřijal. Feigel ovšem může setrvat na své výpovědi a odejít, nikdo ho násilím držet nemůže, ale stane-li se to, stane

²⁵ Srov. Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 54

²⁶ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

se to bez mého souhlasu a proti mé vůli. A řekněte mu také, že na tomto stanovisku někdo nemůže nic změnit.“

Mluvil jsem o tom včera s Pangrácem. Jeho názor je úplně shodný s názorem mým: Je-li jen to, co víme, příčinou odchodu Feigelova, nemá Feigel důvod odcházet.

Tož, chcete-li přijmou radu člověka, který je přesvědčen, že je dobrým kamarádem: zůstaňte tu s námi!

Váš B.

Konkrétní důvod Gelova zamýšleného odchodu dnes můžeme jen těžko dohledat. Lze se však domnívat, že se jednalo o moment, kdy vedení národních socialistů žádalo Gelův odchod z redakce. V pozadí byly politické důvody související s Gelovou prací. Gel totiž v otevřeném dopise kritizoval počínání agrární strany v severních Čechách. Národní socialisté si možným vyhazovem Gela z redakce listů Melantricha mohli chtít před agrárníky vylepšit pozici. Záminkou k vyhození měla být Gelova bezpartijnost.

Za zmínku na tomto místě jistě stojí fakt, že v roce 1934 během povstání ve Vídni byl František Gel postřelen do břicha. Zranění bylo velmi vážné a vyžádalo si dlouhé a nákladné léčení. Jestli však Gelova rekonvalescence trvala až do roku 1936, se nepodařilo vypátrat.

V redakci Českého slova František Gel působil jako vedoucí lokální a reportážní části. Jedním z jeho podřízených byl Rostislav Kocourek, se kterým se v následujících letech ještě několikrát osudově pracovně i životně setkal.

Ze zápisu o uspořádání redakce Českého slova vyplývá, jak byla organizována práce v tomto listu.²⁷ Brzo dopoledne se konala porada šéfredaktora s vedoucími rubrik. Projednalo se předběžné uspořádání čísla a informovala se sazárna.²⁸ Rukopisy, jejichž obsah nebyl vázán na odpolední zpravodajství, měly být už před polednem odevzdány do sazby.

Materiály měly být také okamžitě zaznamenány také v obrazci čísla. Tento obrazec pro každé číslo vyznačoval vedoucí každé rubriky, aby bylo v jakémkoli okamžiku možné zjistit, do jaké míry je jaký materiál zpracován. Účelem tohoto opatření bylo zabránit

²⁷ PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela.

²⁸ Nakladatelství Melantrich disponovalo v té době nejmodernější technikou. Tiskárna byla přímo v budově, kde sídlila redakce, a disponovala nejmodernější rotačkou v republice. České slovo tehdy bylo nejprodávanějším listem.

zbytečné předsazbě, která zdržuje práci tiskárny a zvyšuje náklady na vydávání listu. Celkový obrazec listu i obrazce jednotlivých rubrik odevzdával šéfredaktor po revizi redaktoru pověřenému lámáním sazby do stránek. Na lámání vždy dohlížel některý z redaktorů.

Šéfredaktor také určoval, kdo z redaktorů bude mít noční službu. Na rozhodnutí nočního redaktora střídavě dohlížel šéfredaktor a jeho zástupce. Vedoucí rubrik měli při odchodu za povinnost oznámit nočnímu redaktorovi, kde budou k zastížení. Pokud by nebyli, měli za povinnost během noci zatelefonovat, zda není zapotřebí pomoci s některým rozhodnutím.

Gel byl ve služebním poměru s nakladatelstvím Melantrich od 1. července 1933. Od 1. ledna 1938 s ním podnik uzavřel novou smlouvu. Podle ní byl redaktorem ve skupině A redaktorů akciové společnosti Melantrich se služebním místem v Praze. Nová smlouva zajišťovala Gelovi plat ve výši 4000 korun měsíčně a navíc nárok na příbytečné a novoročné. I přes novou smlouvu nakladatelství Gelovi 31. října 1938 smlouvu vypovědělo, důvod se nepodařilo vypátrat. Konec pracovního poměru měl nastat k 30. červnu 1939. Jenže rozhodnutím ředitelství byla výpověď odvolána a Gel měl nadále zůstat redaktorem deníku České slovo.²⁹

²⁹ Národní archiv, fond Nakladatelství Melantrich, složka František Gel

3. V západní armádě

O osudech Františka Gela během 2. světové války máme jen kusé informace. Částečně pocházejí z dříve zaznamenaných vzpomínek jeho nebo jeho přátel. Jak ale podotkla manželka Františka Gela Jiřina Střemchová při rozhovoru s autorkou této práce: Gel do války šel, prožil ji a odžil. To znamená, že o svých zážitcích v pozdějších letech nehovořil a k válce se nevracel. Vojenské a válečné historky oproti jiným mužům, kteří se bojů ve druhé světové válce účastnili, nesděloval. Byla to pro něj uzavřená kapitola. Další informace je možné získat v archivu. Autorka tuto etapu Gelova života mapovala zejména ve Vojenském historickém ústavu a v archivu Ministerstva zahraničních věcí. Zdrojem byl také tzv. londýnský archiv, jehož fondy jsou uloženy v Národním archivu a archiv Ministerstva vnitra.

V den vstupu nacistických vojsk na území tehdejšího Československa, tedy 15. března 1939 ve tři hodiny ráno zazvonil u Františka Gela doma telefon a hasič, který měl právě službu do sluchátka řekl: „Pane Gel, vstávejte, Němci jdou!“

„Zapnul jsem rádio. Opravdu. – Vyzýváme obyvatelstvo, aby zachovalo klid...! Telefonicky jsem vzbudil Šaldu a Pangráce a pár ostatních. Za dvě hodiny nato jsme se sešli v redakci. Do řeči nikomu nebylo. Mlčky jsme pálili všechno, o čem jsme věděli, že by nebylo dobré, kdyby to padlo Němcům do rukou.“³⁰

V šest hodin ráno dal František Gel v nakladatelství Melantrich výpověď přímo do rukou ředitele Jaroslava Šaldy. Ten ji prý přijal se svým typickým: Áno, hochu, áno.“ Gel pak jako každé ráno zamířil do hotelu Šroubek, který se nacházel naproti nakladatelskému domu Melantrich na Václavském náměstí. Stejně jako obvykle si objednal kávu, dvě housky a všechny tehdejší raníky.³¹

„Když jsem dopil a zaplatil, odešel jsem ke známým důstojníkům, aby mi pomohli odtud. A hned! Dnes vidím, že to nebylo nejstatečnější – odejít. Ale tenkrát jsem to viděl jinak. Hranice jsem přecházel třikrát. Jednou to nevyšlo, střílelo se tam, podruhé zatkli spojku,“ vzpomínal v roce 1967 František Gel pro deník Práce.³²

³⁰ Rieger, Boris: *Gel*. Čtenář 5/1967, s. 146

³¹ Srov. Hanuš, Bohumil: *O muži, jenž uvěřil Einsteinovu výroku o neodbornících (doslov)*. In : Gel, František (1971): *Syn čarodějnice: Jan Kepler – muž, jenž odhalil tajemství nebes*. Praha: Magnet; Rieger, Boris: *Gel*. Čtenář 5/1967, s. 146

³² Práce 23. 9. 1967

Až do svého ilegálního přechodu státních hranic byl nezaměstnaný. Okupovaný protektorát Čechy a Morava opustil 30. listopadu 1939 se vydal přes Slovensko do Maďarska. Hned v Budapešti jej zatkli a jako tuláka vypověděli do Jugoslávie. V Bělehradě, kde už bylo mnoho Čechů a Slováků, se Gel setkal se svým přítelem Rostislavem Kocourkem. Byl ho navštívit v nemocnici. Pak se Gel přes Malou Asii, Sýrii a Libanon dostal do francouzského přístavu Marseille.

Taková cesta v tehdejších poměrech nebyla nijak pohodlná. Z okupované východní a střední Evropy se snažily uprchnout tisíce lidí a byli schopni zaplatit horentní částky za transport i v těch nejhorších podmínkách. Nezřídka se stávalo, že uprchlíci cestovali v podpalubí bez řádného hygienického zázemí, s nedostatkem vody a jídla. S trochou nadsázky se daly tyto podmínky přirovnat k podmínkám, které zažívali zejména Židé transportovaní do koncentračních táborů. O podmínkách, které provázely Gelovu cestu z Blízkého východu do Francie, však nemáme žádné informace.

Gel v jednom ze svých životopisů uvádí, že 24. ledna 1940 vstoupil ve Francii do armády. Sloužil ve svazku 1. československé divize.³³ Z kmenového listu, oficiálního dokumentu československé armády, ale vyplývá, že František Gel byl „zařazen do československé branné moci po provedeném odvodu“ v hodnosti vojína až 5. srpna 1940. Po necelých třech týdnech, 21. srpna 1940 armáda zahájila řízení a po lékařském posudku byl Gel 27. srpna superarbitrován. Úplně propuštěn z vojenské služby byl 2. října 1940. Hlavním důvodem byla těžká kýla v oblasti břicha, následek zranění z roku 1934. Zranění se nedalo žádným způsobem korigovat (např. operací nebo použitím zadržovacího pásu). Pro Gela byla superarbitrace velkou ranou. Armádu a uniformu miloval. V dopise Rostislavu Kocourkovi dokonce napsal: „Jak vám závidím, že jste zdraví, vám všem, kteří můžete držet v ruce zbraň.“³⁴

Z dokumentu mapujícího československou zpravodajskou službu v době předválečné a během druhé světové války, která byla vypracována v roce 1960³⁵ vyplývá, že František Gel do Francie přicestoval 27. ledna 1940 a byl zaměstnán jako referent ve správě pro informační službu při Československém národním výboru v Paříži a jako redaktor Našeho vojska. V březnu 1940 požádal vedoucí Československého národního výboru v Paříži, dr. Hubert Ripka vojenskou správu 2. oddělení, aby byla Gelovi vydána

³³ Otakar Štajf ve své práci o Františku Gelovi uvádí jako datum vstup F. Gela do armády datum 26. ledna 1940. Srov. Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel.* Praha: Osmium, s. 67

³⁴ Srov. Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel.* Praha: Osmium, s. 67

³⁵ Zpráva o činnosti III. sekce (zpravodajské) bývalého československého ministerstva zahraničních věcí, Archiv ministerstva vnitra

novinářská legitimace a ověření pro válečné redaktory, aby se mohl pohybovat ve válečném pásmu a aby jako válečný korespondent mohl navazovat styky se zahraničními novináři, kteří byli vysláni do Francie. Materiál ministerstva vnitra potvrzuje, že František Gel nastoupil vojenskou službu až v srpnu 1940 a v říjnu byl propuštěn z československé branné moci.

Po porážce Francie v červnu 1940 zanikla i československá armáda v této zemi. Vojáci byli evakuováni do Británie. Zde se Gel v říjnu 1940 stal úředníkem londýnského ministerstva zahraničí prozatímní vlády ČSR. Působil v oddělení vojenské propagandy. Jeho úkolem bylo získávat zprávy o československé armádě, které by se hodily k propagaci v britském a americkém tisku a také v rozhlasových zprávách vysílaných do protektorátu Čechy a Morava. Dodával zprávy i českým titulům Čechoslovák a Naše noviny a účastnil se redakčních porad zmíněných listů.

Toto datování potvrzuje i doklad z ministerstva zahraničních věcí, vydaný 4. 3. 1947.³⁶ Podle dokumentu „pan redaktor František Feigel, narozený dne 18. září 1901 v Albrechticích, příslušný do Prahy, byl po superarbitraci dne 9. října 1940 přijat do služeb ministerstva zahraničních věcí v Londýně, kde setrval až do svého povolání ministerstvem národní obrany do vojska na základě dobrovolné přihlášky dne 18. srpna 1942.

Pan redaktor Feigel konal svěřené mu úkoly svědomitě a obětavě a byl národně i státně spolehlivý.“

Počínaje 1. srpnem 1941 byl Gel převeden z ministerstva zahraničních věcí k ministerstvu národní obrany. Byl přidělen jeho II. odboru jako úředník. Od 7. května 1942 pak byl ustanoven tiskovým zpravodajem pro všechny schůze Státní rady, pokud nebyly prohlášené za tajné. Jeho úkolem bylo vytvářet z jednání zprávy pro tisk.³⁷

Na popud Františka Gela prý zavedl ministr národní obrany londýnské vlády divizní generál Sergej Ingr funkci vojenského redaktora. Zda tomu tak skutečně bylo se v současné chvíli jen těžko dozvíme. Faktem ale je, že výnosem vojenské kanceláře prezidenta republiky³⁸ byla dnem 1. srpna 1942 ustanovena v československé armádě funkce vojenského redaktora u armády ve Velké Británii a na Blízkém východě. Divizní generál Ingr v samotném dokumentu povoluje tři místa pro vojenské redaktory. V textu hned jmenuje vojenským redaktorem pro ministerstvo národní obrany Františka Feigela³⁹

³⁶ PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela.

³⁷ Za tuto činnost dostával 10 liber měsíčně.

³⁸ Vojenský historický ústav, fond VKPR

³⁹ Dopomohl k tomu i lékař a spisovatel František Langer. Srov: Pátek, Miloslav (1991). Rozhlasáci. Český rozhlas, s. 25

vojenským redaktorem pro československou samostatnou brigádu Rostislava Kocourka. Třetí post – vojenského redaktora pro Blízký východ má určit generál Gak.

Určení počtu vojenských redaktorů, jejich jmenování, přidělení a zrušení přísluší podle listiny přímo ministru národní obrany. Vojenští redaktoři mohou být určováni jak z osob v činné službě, tak z osob civilních. Tento moment napovídá o možném vlivu Františka Gela na ustanovení funkce. Sám byl totiž od roku 1940 mimo armádu a z pamětí jeho přátel vyplývá, že toho velmi litoval. Mohl tedy ministra obrany ve své touze po návratu do armády inspirovat ke zřízení funkce vojenského redaktora. Nelze však Františku Gelovi připisovat tuto zásluhu bezpodmínečně. Československá vláda fungovala v Londýně a v britské armádě funkce vojenského redaktora – Public Relation Officer – existovala již dříve. Je tedy možné, že vláda pocítovala nutnost takovouto hodnost zřídit i bez naléhání Františka Gela. Na druhou stranu fakt, že František Gel byl jmenován přímo jako vojenský redaktor ministerstva národní obrany, a fakt, že podle ustanovení mohla být do funkce povolána i nevojenská osoba, jakou Gel v té době byl, nasvědčuje vlivu Františka Gela na vytvoření nové pozice. Nutné je v tuto chvíli upozornit i na skutečnost, že ještě před ustavením funkce vojenský redaktor v československé armádě existovali váleční reportéři přidělení československou brannou mocí (War Correspondent).

Civilní osoby byly podle dokumentu povolány a staly se tak příslušníky branné moci, tím pádem podléhaly také vojenské kázeňské pravomoci. Po dobu svého přidělení měly vojenští redaktoři oblékat stejnokroj vojenského stříhu. Ten byl ve dvou provedeních – bojový a vycházkový. Vojenští redaktoři na náramenících nosili dva zlaté pásky.⁴⁰ Pod nášivkou Czechoslovakia na rukávu byl navíc umístěn rukávový odznak s nápisem: „P.R.O. Tisk“.⁴¹ Na pořízení stejnokroje vyčlenilo ministerstvo pro každého vojenského redaktora jednorázovou dotaci ve výši 15 liber.

Vojenským redaktorům, kteří byli v činné službě, se doba strávená ve funkci vojenského redaktora započítávala jako činná vojenská služba. Po skončení funkce se taková osoba vracela ke své jednotce. Z hlediska požitků, cestovních výhod (př. cestování v I. třídě), stravování a lékařské péče bylo na vojenské redaktory pohlíženo jako na nižší důstojníky. Z kázeňského hlediska pro vojenské redaktory platila stejná pravidla jako pro důstojníky. I když osoba ve funkci vojenského redaktora nebyla důstojníkem, neplatila pro ni omezení jako pro mužstvo, tzn. neplatila pro ni večerka, opouštění ubikací a podobně.

⁴⁰ Podobné insignie tehdy označovaly také aspiranty s důstojnickou zkouškou.

⁴¹ P.R.O. odpovídá zkratce anglického označení funkce – tedy Public Relation Officer.

Vojenský redaktor vzdával podle pravidel uvedených v ustavovacím dokumentu pouze důstojníkům, přičemž mužstvo ani rotmistři nejsou povinni vzdávat poctu vojenským redaktorům. Ti nebyli s mužstvem a rotmistry v podřízeném ani v nadřízeném postavení.

Vojenský redaktor pro ministerstvo obrany byl přímo podřízen přednostovi III. oddělení. Vojenský redaktor u československé samostatné brigády byl podřízen veliteli brigády. Vojenský redaktor pro Blízký východ byl podřízen veliteli jednotek na Blízkém východě.⁴²

⁴² Pro srovnání uvádím základní principy funkce válečného, jak vyplývají z Regulations For Press Correspondents, které vydal britský War Office v červnu 1940. Český překlad je uložen ve Vojenském historickém archivu. Předpis vychází z předpokladu, že základem vojenského úspěchu je zachování tajemství, zatímco základem novinářského úspěchu je senzace. Tak rozdílné zorné úhly může překonat je dobrá vůle obou partnerů, přičemž si jak vojenští činitelé, tak novináři musejí být vědomi specifík práce druhé strany. Proto je nejdůležitější úplná otevřenost na straně jedné a loajální diskretnost na straně druhé. To vše za předpokladu vzájemné spolupráce na utváření veřejného mínění v osudových a kritických dobách pro každý národ.

Statut válečného zpravodaje nezbavuje nikoho závazku vojenské služby. Váleční korespondenti mají zachovávat předpisy o tiskové službě, mají se přizpůsobit instrukcím vydaným vrchním velitelem prostřednictvím šéfa zpravodajské služby, mají zachovávat zvyklosti a vystupování odpovídající důstojnickému stavu. Měli by se vyvarovat všeho, co by mohlo být na újmu bezpečnosti, prospěchu nebo morálky armády. Váleční reportéři se také bez dovolení ministerstva války nebo letectví nepřipojují v době trvání války k armádě jiné mocnosti. K tomu všemu se válečný korespondent zavazuje v písemném prohlášení.

Stejným způsobem se také zříká za sebe a za své právní zástupce nároků vůči Britské koruně z titulu zranění nebo smrti v poli. Zavazuje se také, že předběžně cenzuře předloží všechny své zprávy, pokud je napíše v době trvání války.

Dokument také upravuje náležitosti, za jakých žádají britské listy o pověření válečných korespondentů a jak je možné získat pro novináře povolení k ojedinělé krátké návštěvě u vojsk operujících v bojové linii.

Válečným korespondentem také podle nařízení nesmí být žádný důstojník armády, milice, teritoriální armády nebo letectva v činné službě ani žádná osoba, která zastává úřední poslání. Pokud se válečným korespondentem stane důstojník ve výslužbě, nesmí se odvolávat na svoje tituly. Válečný korespondent, který je povolán do činné služby, bude požádán, aby se funkce válečného korespondenta vzdal. Válečný korespondent nesmí za žádných okolností opustit jednotku, se kterou přišel do pole. Po celou dobu pobytu s jednotkou podléhá válečnému soudnictví, nikoli kázeňskému řádu. Váleční korespondenti mají postavení důstojníka a podléhají vojenským zákonům pro důstojníky, jsou-li v poli. Nemají však moci důstojnické.

Šéfem válečného korespondenta je vedoucí zpravodajského oddělení při vrchním velitelství. Povinností válečného korespondenta je také kdykoli se prokázat legitimací. Pokud tak neučiní, hrozí mu okamžité zatčení, o kterém však musí být ihned vyrozuměn úřad šéfa zpravodajského oddělení, které se postará o identifikaci zatčeného.

Váleční korespondenti nosí stejnokroj a pokrývku hlavy ze sukna hnědo-zeleného nebo takového, jakého využívají jednotky, k nimž je korespondent přidělen. Na náramenících nosí nápis British War Correspondent nebo Foreign War Correspondent. Na pravém rukávu navíc anglicky mluvící a spojenečtí váleční korespondenti nosí pásek z kolmých černých a bílých pruhů, přes něj je nápis PRESS z červených písmen.

Válečný korespondent má právo podat stížnost proti nařízení, které omezuje jeho činnost. Stížnost však nebude řešena v bojovém poli, ale bude postoupena ministerstvu války.

Zranění nebo smrt válečného korespondenta oznámí ministerstvo války nebo letectvo korporaci, pro kterou novinář pracoval. V případě zranění v poli přísluší válečnému korespondentovi totéž ošetření jako důstojníkům.

V případě, že v jednom místě působí více válečných korespondentů, jsou ubytováni pohromadě. Jinak má korespondent právo na samostatné ubytování. Náklady hradí organizace, která válečného

František Gel se tedy od 1. srpna 1942 opět stal vojákem. Od jmenování do funkce do 1. listopadu 1942 sloužil v oddělení vojenské propagandy ministerstva zahraničních věcí v pozici styčného důstojníka ministerstva národní obrany v ministerstvu zahraničních věcí. Prvním listopadovým dnem byl přidělen redakci Čechoslováka.

List Čechoslovák byl založen těsně po vypuknutí 2. světové války pod názvem „Čechoslovák v Anglii“. Byl formálně a posléze i prakticky majetkem Bohuše Beneše, někdejšího ženevského zpravodaje Lidových novin. Po pádu Francie v roce 1940 byl list přejmenován na Čechoslováka. Od roku 1942 byl list převeden oficiálním titulem československé vlády v Londýně. Zodpovědný za něj byl informační odbor ministerstva zahraničí.

V době, kdy Gel do listu nastoupil, byl jeho šéfredaktorem legační rada Josef Hejret. V redakci působil také Evžén Klinger a J. Štursa. Gel měl nahradit tři odševší členy redakce: L. Langsteina-Hronka, D. Šperkovou a R. Schricha.

František Gel hned po svém nástupu do redakce Čechoslováka vypracoval pro ministerstvo národní obrany hlášení, datované 8. ledna 1943.⁴³ Text přináší velmi zajímavé svědectví o fungování jednoho z významných válečných exilových periodik. Z dokumentu vyplývá, že redakční práce se v době Gelova nástupu, tedy na přelomu let 1942 a 1943, potýkala s mnohými problémy zejména technického rázu. Největší těžkosti způsobovala smlouva s tiskárnou, která nejen že sídlila mimo Londýn, navíc ale byla umístěna 6

korrespondenta vyslala. Přeprava válečného korespondenta je zajištěna stejným způsobem jako přeprava jednotky, k níž byl přidělen. Může s sebou mít 100 liber zavazadel, případně 50 liber na stan, veze-li s sebou jednotka stany.

Dokument také upravuje způsoby, jakými válečný korespondent získává informace. Hlavní štáb pro ně vydává přehledné informace, pořádají se periodické tiskové konference, váleční korespondenti navštěvují jednotky v bojové linii. Šéf zpravodajské služby válečné korespondenty upřímně informuje, jsa si vědom, že vzájemná upřímnost zavazuje. Válečným korespondentům nesdílí pouze zprávy o chystaných akcích, o nových zbraních a o taktických metodách. Tiskové zprávy podle dokumentu nesmějí obsahovat složení a rozložení útvarů, podrobnosti o přesunech, operační rozkazy, kritiku osobního rázu, plány a zamýšlené operace, počet ztrát, organizaci, udání místa, způsoby kamufláže, jména nebo čísla útvarů a jednotek. Naproti tomu není námitek proti referování o dělostřeleckých jednotkách, o západním pluku, skotském pluku a podobně. Za určitých okolností může být dáno svolení jmenovat jména pluku; čísla praporů nebo jiných jednotek však nemohou být uváděna nikdy. Váleční korespondenti mají právo rozmlouvat s vojáky kdykoli si přejí, a to za souhlasu velitele nebo kteréhokoli právě přítomného důstojníka. Válečným korespondentům je doporučeno, aby se zdrželi hovorů s vojáky o politických otázkách a aby se vyhýbali hovorům o věcech, které by mohly patřit k vojenskému tajemství. Dokument také obsahuje doporučení, aby váleční korespondenti nehovořili se strážnými nebo s vojáky právě pracujícími.

Válečný korespondent má povinnost odevzdávat své články ve trojím vyhotovení k cenzuře, kterou vykonává hlavní štáb. Filmový a fotografický materiál musí být cenzuře odevzdán nevyvolaný. Vojenské úřady v případě nutnosti urychlí transmissi zpráv válečných korespondentů redakcí, náklady uhradí organizace, pro kterou je materiál určen. Soukromá korespondence válečného novináře podléhá též cenzuře jako korespondence příslušníků armády.

Redakce mohou poukazovat peníze za stejných okolností, že jakých si je mohou nechat posílat důstojníci.

⁴³ Vojenský historický ústav, fond III. oddělení

kilometrů od nejbližší železniční zastávky nebo od nejbližší pošty. To způsobovalo potíže zejména s dopravováním materiálů.

„Pošta nepřichází pro doručování materiálů vůbec v úvahu. Třikrát týdně dojíždí do Londýna pro rukopisy dodávkové auto firmy. Ostatní rukopisy jest třeba doručovati zvláštním poslem. Podotýkám, že pouze cesta vlakem trvá ze stanice Waterloo 40 až 50 minut. Pak jest třeba čekati na autobus, jeti asi 8 minut autobusem a pokračovati pěšky asi 5 minut na „samotu“. Včetně cesty na londýnské nádraží trvá doprava při restrikcí autobusů a nedostatku autodrožek k cestě na samotu okrouhle dvě hodiny. Cesta zpáteční není ovšem ani rychlejší. Telefon pro transmissi zpráv nepřichází v úvahu, protože v celé tiskárně není nikoho, kdo by znal jen jediného českého slova,“ uvádí Gel ve svém hlášení. Podotýká, že s podobně těžkými podmínkami se za 17 let své novinářské činnosti nesetkal.

Gel ale vidí ve spolupráci se stávající tiskárnou ještě naléhavější problém. Každý rukopis se musí napsat „krasopisně“, tedy bez jakýchkoli pozdějších úprav nebo překlepů. Ty jsou totiž pro tiskárnu záminkou pro vytváření chyb typu „podádka“ místo „posádka“. Majitelé tiskárny se ale podle Gela zjištění nad takovýmito chybami „nikterak nehorší“. Velké množství oprav totiž znamená průtahy, které vedou k práci přes čas, za kterou tiskárna dostává příplatek ve výši sta procent běžné sazby. „Z toho vyplatí sazeči pracujícímu přes čas jen 30 procent. Spokojeni jsou oba. Rozprava o otázce, proč list pracoval dříve s tiskárnou za takovýchto okolností vymyká se rámci tohoto hlášení. Pod nynějším stavem trpí jak vedoucí úředník listu, tak redakce, a trpí nevinně,“ podotýká Gel, kterému tiskárna, s níž Čechoslovák po léta pracoval evidentně velmi vadí:

„Výpočet technických svízeli není sazbou textů vyčerpán. Další svízele jsou v chybách, jež vzniknou při opravě chyb prvních a konečně jsou tu značné obtíže se sazbou titulů. Kroužky, čárky a háčky, jež byly správně na obtazích, mizejí průběhem tisku, neboť tiskárna neuznala za tři léta znamenitých výdělků za vhodné opatřiti si jednoditá písmena s diakritickými znaménky a připojuje znaménka samostatně nad litery. Znaménka, vydaná jako okrajová součást typu většímu tlaku lisu, ovšem mění polohu až vypadnou docela.“

Tyto skutečnosti velmi významně ovlivňovaly vydávání a aktuálnost materiálů v týdeníku Čechoslovák, který vycházel každý pátek. Z toho důvodu se musí časopis zlomit ve středu. Aby se toho bylo dosaženo, musela být, i s ohledem na tempo tiskárny a množství chyb, které produkovala, většina rukopisů v tiskárně už v pátek předchozího týdne, tedy plných sedm dní před vyjitím titulu. Další část bylo nutné tiskárně dodat nejpozději v pondělí večer. Pokud se nějaký příspěvek dodal tiskárně až v úterý, prodloužila se doba tisku a tiskárna získávala příplatky za práci přesčas. „A nejde o částky

malé,“ upozorňuje Gel, „vždyť normální jedno číslo listu při nákladu 5.000 výtisků přijde na 90 až 140 liber!“ A přitom zlomení listu trvalo asi 12 hodin a do tisku uplynulo dalších 48 hodin.

Gel ve svém hlášení srovnává tyto podmínky se svou zkušeností z pražských periodik. „V Praze trvalo zlomení listu o stejném rozsahu 40 až 60 minut a od zlomení poslední stránky po spuštění rotačky dalších 30 až 50 minut.“ Nemožnost zkrátit lhůtu pro technické odbavení listu nutila redakci ušetřit čas na práci redakční. Zaměstnanci Čechoslováka tak místo psaní a upravování materiálů působili spíše jako poslíčci. Problém podle Gela měli také s tím, že byli nuceni urgovat od svých přispěvatelů materiály a zároveň spolupracovníky nesměli příliš naléhavými urgencemi odradit.

V dokumentu dostaneme také odpověď na otázku, jak vypadal pracovní týden Františka Gela na přelomu let 1942 a 1943? „Trávím pondělky a začasté i celá úterý v autobusech a autodrožkách, poněvadž považuju za svoji povinnost, aby list, do kterého jsem byl přidělen, měl vojenských zpráv co nejvíc, aby zprávy byly co nejčerstvější a aby se jim dostalo nejlepšího možného umístění.

Středy jsem trávil za uplynulé dva měsíce⁴⁴ většinou v tiskárně, abych prosadil, co se prosadit dalo. Stejnokroj⁴⁵ působil blahodárně.

Čtvrtky a pátky jsem věnoval zejména přepisování rukopisů a překládání článků, jež redakce dostává v cizích jazycích.“

Během prvních dvou měsíců svého působení v redakci týdeníku Čechoslovák se Gelovi podle jeho vlastních slov podařilo ve spolupráci s přednostou III. odboru podplukovníkem generálního štábu Brožem zlepšit obsah listu. Nejméně jednu stranu každého vydání zaujímaly zprávy od letectva i od pozemního vojska. Díky spolupráci s ministerstvem národní obrany byly zprávy aktuální, zajímavé a podle Gelova hodnocení propagačně hodnotné. Bližší spolupráci Gel navázal také s majorem generálního štábu Kordulou z leteckého inspektorátu ministerstva národní obrany. „Přijímá mé návštěvy velmi vlídně dvakrát až čtyřikrát do týdne --- a ještě jsem od něj neodešel bez zprávy, článku, upozornění nebo rady. Jeho stanovisko také umožňuje redaktorce Šperkové psaní zpráv a článků, i urychlené jich projití britskou leteckou cenzurou, pokud je jí třeba,“ uvádí Gel ve své zprávě.

Samotní letci na základě domluvy dodávali redakci Čechoslováka zprávy o slavnostních událostech, které se konaly ve vzdálených místech a na které tudíž nemohl

⁴⁴ Gel materiál datoval lednem 1943. Do redakce Čechoslováka byl přidělen k 1. listopadu 1942.

⁴⁵ Rozuměj uniforma vojenského redaktora.

nikdo z redakčního týmu vyjet. Takový postup navíc redakci umožnil snižovat výdaje. „Referát o zájezdu pana ministra Viesta k přehlídce dobrovolníků ze Středního východu je dobrým příkladem spolupráce za poslední dva měsíce vybudované: přehlídka byla ve středu a ve čtvrtek – v sobotu jsem dojel na Inspektorát pro článek a list má zprávu o události odehravší se několik set mil od Londýna rychle a bez nákladů,“ píše František Gel v hlášení o prvních dvou měsících svého působení v týdeníku Čechoslovák.

Gel se také snažil navázat lepší vztahy s brigádou. Ze zprávy vyplývá, že v době jejího sestavování, tedy na začátku ledna roku 1943, sjednával Gel dohodu s vojínem Františkem Krutilem. Gel také poznamenává, že popularitu si získaly fejetony vojína Pilíře od brigády.

V souvislosti s dosaženými úspěchy Gel kladně hodnotí i samotné ustavení a vymezení funkce vojenského redaktora: „Ustanovené výnosu o vojenských redaktorech, že voj. red. není v poměru k mužstvu vyšším se velmi osvědčuje. Daná situace umožňuje způsob styku, za něhož voják nemá pocit podřízenosti a přijme i odmítnutí toho kterého příspěvku snáze – asi jako si pacient dá spíše říci od ‚svého‘ doktora než od lékaře nemocenské pokladny.“

Zároveň s působením v redakci týdeníku Čechoslovák František Gel pokračoval také v práci pro další československý titul v Británii – Naše noviny. Jejich redakce ale nesídlila v Londýně a kontakt jejich redaktorů s Gelem se odehrávala jen při návštěvách někoho z redakce v britském hlavním městě. „Je nepsaný zákon, že každý z nich mne vyhledává za svého londýnského pobytu alespoň jednou, i když je zde na dovolené. Scházíme se u obědů nebo večeří a domnívám se, že čas trávíme spolu nejen příjemně pro mne, ale i užitečně pro oba,“ uvádí Gel ve svém hlášení, ve kterém také vyzdvihuje svého přítele, Rostislava Kocourka, „jehož individualita vtiskla Našim novinám ráz a jehož osobní kvality tolik pomohly uvést v souvislosti přednostní požadavky vojenské s náležitostí čtivých a informujících novin“.

Z dokumentu, který Gel vypracoval pro ministerstvo národní obrany, také vyplývá, že v redakci Našich novin působil ještě před ustavením funkce vojenský redaktor. Ani redakční práce v Našich novinách nebyla prosta problémů. Tím největším se Františku Gelovi zdálo spojení.

„Vzhledem k tomu, že dopisy adresované jediné přípustným označením ‚Czechoslovak Forces in Great Britain‘ jdou nejprve na spojeneckou poštovní sběrnou v Londýně a pak teprve na naši přetíženou polní poštu, trvá cesta z Londýna k adresátu u brigády 8 až 10 dní. Telefon, jehož jsem používal a i nadále používám v naléhavých

případech, není vždycky vhodným prostředkem pro podávání obsáhlejších zpráv, protože redakce sama nemá telefonu a v ústředně není stenografům ba někdy ochotný vojáček u telefonu neumí dostatečně česky. Spojení kurýrní není dostatečně husté pro redakční potřeby a i pak se prodlužuje případným návaem v polní poště.“

Redakce situaci vyřešila tak, že za tichého souhlasu ministerstva národní obrany získala soukromou adresu. Přímou naproti sídlu redakce Našich novin žila starší dáma, která „slíbila, že se nebude lekat telegramů ani expresních dopisů a uvolila se nosit do redakce obálky adresované jejím jménem, ale psané strojem“. Sám Gel si takové řešení pochvaloval.

Kladně hodnotil také spolupráci s generálem Nižborským z ministerstva zahraničních věcí a s plukovníkem Chodským z ministerstva národní obrany. Ti totiž Gelovi, respektive redakci Našich novin, poskytovali s předstihem texty projevů československého prezidenta nebo členů vlády. Takový postup zajišťoval, že byly připraveny ke zveřejnění a publikovány velmi rychle, což přispívalo k aktuálnosti titulu. Od každého předem naplánovaného programu ale dochází k odchylkám. Aby deník nezveřejnil něco, co nakonec nebylo proneseno či uskutečněno, Gel vždy ještě aktuálně informoval redakci, zda všechny akce proběhly podle předchozích plánů. Teprve pak byly materiály skutečně publikovány.

Československý prezident Edvard Beneš často pronášel své projevy spatra. V takových případech generál Nižborský Benešovi odvezl záznam takového projevu a v co nejkratším termínu jej dodal redakci Našich novin autorizovaný.

Z hlášení ministerstvu národní obrany také vyplývá, jak vypadal běžný den Františka Gela v době vzniku dokumentu, tedy na přelomu let 1942 a 1943.

Od sedmi do osmi hodin ráno četl anglický tisk. Ve čtvrt na devět jej pravidelně očekával plukovník Chodský z ministerstva národní obrany. Jeho pokyny a informace tvořily základ pro novinářský program následujících dní. Gel se zde dozvěděl o oficiálních projevech, cestách prezidenta Beneše nebo ministrů londýnské vlády. Získával zde i projevy ze spojeneckých zdrojů. Při této příležitosti Gel dostával vzkazy nebo spisy pro Vojenské oddělení ministerstva zahraničních věcí a pro redakce Čechoslováka i Našich novin. Měl také možnost přednést redakční prosby obou titulů. Schůzka s plukovníkem Chodským obvykle trvala 15 až 30 minut. Podle Gela tak plk. Chodský „prokazuje vojenskému novinařeni neocenitelnou službu“. Těmito schůzkami byl totiž zajišťován stálý styk I. odboru ministerstva národní obrany s tiskem a technicky také s československým rozhlasem.

Po schůzce s plk. Chodským Gel chodil do redakce Českoslováka. Vyřizoval redakční poštu, přepisoval rukopisy. Bylo totiž nutné všechny materiály strojopisem uvést do podoby, ze které texty mohl sázet i tiskař s absolutní neznalostí češtiny. Gel se v této době věnoval také překladům – a to jak ze zahraničních periodik, tak překladům odborných publikací. Příkladně za leden vykazoval práci na překladu anglické úřední publikace *Bomber Command Continues*. Často se však stávalo, že dopoledne musel věnovat pochůzkám pro rukopisy. Pravidelné hlášení se na II. odboru ministerstva národní obrany byl Gel z důvodů časové náročnosti svého programu zproštěn. V případě naléhavé potřeby se s odborem spojoval telefonicky.

V době oběda se obvykle setkával s úředníky nebo s jinými lidmi, od nichž by mohl získat zprávy pro Naše noviny, případně se setkával s redaktory deníku. Odpoledne mívá Gel vyhrazeno na návštěvy úřadů.

Gel upozorňuje, že jediná pravidelnost v novinářském životě je nepravidelnost, žádný z uvedených bodů novinářova programu tak není neměnný – s výjimkou prvních dvou. Do výše uvedeného rozvrhu bylo totiž často nutné vtěsnat cesty, mimořádné návštěvy nebo jednání Státní rady, z nichž Gel zprostředkovával tiskové zprávy ostatním médiím.

„Novinářskou účast na zasedání Státní rady považuji ze služebního hlediska za veliký přínos: poskytuje možnost být ve styku s 30 – 40 osobnostmi, jež představují souhrn čs. zahraničního politického života. Nad to poskytují možnost rozhovoru se všemi členy vlády bez nutného jinak a zdlouhavého řízení: schůze Státní rady začínají po „akademické čtvrhodině“ – členové vlády dostavují se však podle tradice přesně na minutu a oněch 15 minut je doba novinářsky velmi užitečná,“ uvádí František Gel v hlášení pro ministerstvo národní obrany.

Poukazuje také na to, že by velmi rád věnoval večery společenským setkáním s Angličany a jinými spojenci. „Nejlepší a finančně přístupnou cestou jsou kluby. Žel nemohl jsem dosud použít těchto možností, protože vojenský průkaz, jež vojenští redaktori mají, brání jim v přístupu do klubů.“ Jinak zavedení funkce vojenského redaktora hodnotí jako užitečné, protože se na všech vojenských místech i ve styku s civilními úřady setkal s porozuměním.

Gel zaznamenal zájem Američanů o přítomnost svých válečných korespondentů u československých jednotek. Také zaregistroval lítost polského tiskového důstojníka nad nedostatkem výměny informací mezi československým a polským tiskem.

Za dobu působení Františka Gela v redakci Čechoslováka došlo podle jeho názoru k několika posunům. Tím nejdůležitějším je fakt, že je pravidelně nejméně jedna strana v každém vydání věnována vojenským zprávám, což podněcuje přispěvatele k větší ochotě ke spolupráci s redakcí a k autorské ctižádosti. Na druhou stranu Gel polemizuje se zákazem kolportáže Čechoslováka mezi pozemními jednotkami. Nejenže listu nařízení způsobuje materiální ztrátu, oslabuje také jeho vliv na vojenského čtenáře. Odvolání zákazu však Gel výslovně nepožaduje.

V roce 1944 byl František Gel přidělen jako válečný dopisovatel k československé samostatné obrněné brigádě. Jakožto válečný dopisovatel (War Correspondent) nesměl být Gel příslušníkem armády. Byl proto s platností od 7. března 1944 občanským zaměstnancem vojenské správy. S druhým sledem spojenecké invaze spojenecké invaze se Gel na přelomu srpna a září 1944 dostal na evropský kontinent. V říjnu a listopadu téhož roku byl také účastníkem dvou nejdůležitějších bitev československé samostatné obrněné jednotky u Dunkerque. Z těchto bojů podával zprávy signované značkou Fr. Angelks. Při samostatné československé obrněné brigádě působil jako válečný dopisovatel Československé tiskové kanceláře. Spolu s Gelem podávali zprávy o akcích československé samostatné obrněné brigády také dr. Rostislav Kocourek a novinář V. Straka.

V lednu 1945 na základě zkušeností z osvobozené Francie a Belgie vypracoval Gel spolu s Rostislavem Kocourkem zprávu o vojenské tiskové službě v osvobozeném Československu.⁴⁶ Podle autorů zprávy je jednou z příčin zmatků a obtíží na osvobozeném území nedostatečná tisková služba. Během pěti válečných let totiž většinou zemřela řada schopných novinářů, zbylé eliminovala jejich kolaborantská činnost v průběhu války. Zběžný pohled na francouzské a belgické listy po osvobození těchto zemí napovídá, že je většinou dělali začátečníci: buď lidé velmi mladí, nebo odbojáři, kteří se během války vyznamenali vydáváním podzemních tiskovin. V obou případech se však jednalo o ne-novináře. Důsledkem toho bylo, že vlády neměly možnost objasňovat svá stanoviska v nejkritičtějších dobách. Neměly možnost účelně působit na veřejné mínění, v době, kdy byla veřejnost nejcitlivější a nejvnímavější, protože „jen dobře dělané noviny jsou dobrým a přesvědčujícím mluvčím. A jen dobré noviny jsou obrazem veřejného mínění, jež vláda má, chce a musí znát.“

⁴⁶ Vojenský historický ústav, fond MNO Londýn

Gela a Kocourek upozorňovali, že by situace v Československu mohla být po osvobození podobná. Volali proto po včasném získání a organizování „kádru dobrých, spolehlivých redaktorů“ pro ústřední státní úřady. Takoví lidé by mohli přispět k rychlé obnově a konsolidaci tisku. Po vzoru anglosaských zemí by se mělo jednat o novináře z povolání s určitým minimem praxe v denním tisku. Autoři dokumentu navrhuji délku trvání praxe 3 až 5 let. Argumentují tím, že „novinaření se lze naučiti jen v novinách. Karenční lhůta je zárukou: neboť kdo se v novinách udržel pět let, umí asi dělat noviny a dal svou práci příležitost k posouzení schopností.“ Gel s Kocourkem navrhuje také zavést vojenskou tiskovou kancelář.

Důstojník tiskové služby by měl znát alespoň dva cizí jazyky a ovládat technickou stránku vydávání novin. Autoři návrhu zdůrazňují, že postavení a vyhlídky tiskových důstojníků musejí být takové, aby přilákaly skutečné novináře. „V případě, že by systemizace počítala s tiskovými důstojníky věčně subalterními, hlásili by se asi jen ti z adeptů novinářství, kteří se už přesvědčili, že jim v občanském povolání pro vlastní neschopnost nic nekyne, a kteří by v tiskové službě vojenské spatřovali zaopatření.“

Tiskoví důstojníci by měli zejména zprostředkovávat komunikaci mezi redakcemi a orgány vojenské správy. To by se zpočátku mělo dít dodáváním tiskových materiálů redakcím. Dále by měli být nápomocni zahraničním novinářům, kteří se jistě do osvobozeného Československa sjedou. Později by měli pomáhat při školení „novinářského dorostu“.

Ministerstvo národní obrany na zprávu zareagovalo návrhem na zřízení pětičlenné redakční rady z nejlepších novinářů, kteří působili v Naších novinách, Čechoslováku a v listu Nové Československo. Rozhodnutí o zřízení Vojenské tiskové služby mělo být ponecháno až na reorganizaci armády po osvobození republiky.

František Gel se do Československa dostal 18. května 1945. S radostí shledal, že jeho manželka zůstala naživu. Oba Gelovi rodiče zemřeli v Terezíně. Gelův otec musel jako Žid nastoupit do transportu. Gelova matka se podruhé provdala také za Žida, ač sama „árijka“, do transportu nastoupila se svým mužem. Zahynuli tam oba. V koncentračním táboře zemřel také Gelův nevlastní bratr Richard. Druhý nevlastní bratr Otakar v roce 1939 uprchl do Palestiny. Podle dotazníku, který Gel vyplnil v roce 1951 pro Svaz československých novinářů,⁴⁷ se Otakar v Palestině oženil a pracoval jako řidič autobusu.

⁴⁷ Národní archiv, fond Syndikátu novinářů, složka František Gel

V době od 18. května do srpna 1945 Gel cestoval mezi Prahou a Londýnem, častěji pobýval ve Velké Británii.

Za službu během 2. světové války udělil 24. prosince 1945 prezident republiky Československé Gelovi Československý válečný kříž 1939. Stalo se tak „v uznání bojových zásluh, které získal v boji za osvobození republiky Československé z nepřátelského obsazení“. Už 18. října 1945 dostal Gel Československou medaili za chrabrost, bylo to „za osobní statečnost před nepřítelem, osvědčenou v boji za osvobození republiky Československé z nepřátelského obsazení“. 4. května 1946 byl František Gel povýšen do hodnosti poručíka pěchoty v záloze a 27. září téhož roku mu byla přidělena hodnost nadporučíka. Od 24. května 1947 se stal kapitánem v záloze. Povýšení v letech 1946 až 1947 zřejmě souvisí s Gelovým postem rozhlasového zpravodaje z Norimberských procesů. O tom v kapitole Norimberské procesy.

4. Československý rozhlas

Hned v květnu se František Gel zašel podívat do redakcí, kde působil před 2. světovou válkou – do Lidových novin a do Melantricha. „V Lidovkách na mě byli (s výjimkou Eduarda Basse) milí, ale nikdo (včetně E. Basse) nemluvil o tom, že bych tam mohl pracovat. V Melantrichu jsem vběhl do cesty Jaroslavu Šaldovi, generálnímu řediteli. „Áno, hochu, áno, vítám vás, sundejte tohle (zatahal mě za rukáv blůzy battle-dressu) a udělejte mi zítřejší noviny – všechno se mu tady rozuteklo!“ Omluvil jsem se, že musím ještě dnes zpátky k brigádě, ale že rád přijdu za týden. Když jsem za týden přišel, Šalda už tam nebyl. Všichni – včetně nového šéfa, následníka Kazetky, kterého Němci zavraždili – všichni na mě byli milí, ale o děláním novin nikdo nic neříkal. (Po letech letoucích vyšlo najevo: v redakcích si mysleli, že coby zahraniční voják budu chtít přinejmenším být šéfredaktorem. Což jsem namouduši nechtěl. Vrátil jsem se pln pokory k těm, kdo ve cti přežili okupaci.)“⁴⁸

Zhruba o tři měsíce později byl Gel opět v Praze a došlo k legendárnímu setkání s šéfredaktorem Rozhlasových novin Jiřím Hronkem. Gel se s Hronkem znal už z předválečné doby, oba působili v redakci Českého slova. Oba také během 2. světové války působili v Londýně. Hronek byl počátkem války členem redakce časopisu Čechoslovák, od roku 1941 se stal redaktorem rozhlasového odboru exilového ministerstva zahraničních věcí.

Hronek: Co teď děláš?

Gel: Nic.

Hronek: Tak pojď k nám.

Gel: ?

Hronek: Do rozhlasu.

Gel: Nerozeznám mikrofon od kropicí konve.

Hronek: To se neboj – my tam žádné kropicí konve nemáme.

⁴⁸ Dotazník – rukopis, PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela. Též Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 426 - 434

Rozhovor se podle pozdějších Gelových vzpomínek⁴⁹ uskutečnil na Václavském náměstí pod sochou svatého Václava 8. srpna 1945. Muselo k němu dojít však dříve, neboť v osobní složce Františka Gela v archivu Českého rozhlasu je žádost Františka Feigela o místo v rozhlasu datovaná 26. července 1945. Gel doslova uvádí: „Ve smyslu předběžných rozhovorů dovoluji si ucházeti se o místo redaktora Čs. rozhlasu.“ V osobní kartě je jako datum nástupu uveden 2. srpen 1945. František Gel se tak stal redaktorem politického zpravodajství. Platový výměr datovaný 14. září 1945 mu určoval plat 7100 korun měsíčně.

⁴⁹ Srov: Rieger, Boris: *Gel*. Čtenář 5/1967, s. 145; Dotazník – rukopis, PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela; Též Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 426 - 434; Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 76

4. 1 Norimberské procesy

Gelova rozhlasová sláva odstartovala Norimberskými procesy. Začaly 20. listopadu 1945 přelíčením proti 21 přítomným a jednomu nepřítomnému válečnému zločinci z řad nejvyšších představitelů nacistického Německa. Na proces se sjelo 480 novinářů z celého světa, z Československa mohlo být akreditováno 7 reportérů.⁵⁰ Po celou dobu procesu v Norimberku působil jen František Gel a zpravodaj Československé tiskové kanceláře Rostislav Kocourek. Ostatní novináři přijížděli obvykle na několik dní až týdnů.⁵¹

Gel v Norimberku působil od listopadu 1945 do listopadu 1946. Za celý rok bavorské město opustil jen třikrát. Poprvé na Vánoce roku 1945. Nic tím ale neztratil, protože soudní tribunál ctil vánoční prázdniny. Druhá návštěva Prahy se uskutečnila v červenci roku 1946. Františka Gela u norimberského soudu zastupoval Miloslav Oppelt. Potřetí z Norimberku odjel 1. září 1946, zhruba týden strávil v Paříži. Před odjezdem do Norimberku byl Gelovi zvýšen plat na 11 600 korun měsíčně.

František Gel se do Norimberku se dostal teprve týden před zahájením procesu. Do začátku přelíčení se naučil procedurálním ustanovením soudního řádu ITM (International Military Tribunal), což byla směs trestních řádů Velké Británie a USA, s několika ústupky právu evropsko-kontinentálnímu. Dále se musel obeznámit se soudní budovou a zejména s lidmi: s tiskovými důstojníky soudu a hlavně se soudci a s prokurátory. Musel si také zajistit zvláštní průkaz do přísně střežené soudní budovy.⁵²

Zasedání začínala denně v 9 hodin a s polední přestávkou trvala do pěti odpoledne. Nejpozději v 15 hodin musel Gel telefonovat zprávu pro Rozhlasové noviny, pak ještě jednou pro večerní relace a v noci chystal další zprávy na ráno. V rozhlasových novinách se vysílala přibližně patnáctiminutová zpráva – převedeno do psané podoby to obnáší čtyři až pět stran strojopisu. Jak v jednom rozhovoru František Gel uvedl, Američani počítají s tiskem. V soudní budově bylo 108 speciálních telefonních linek a 711 přístrojů, které denně zprostředkovaly na 1 000 dálkových na 500 místních hovorů. Kromě telefonů bylo k dispozici 28 dálnopisů. Přímo v soudní síni bylo instalováno několik mikrofónů pro

⁵⁰ Viz informace z dokumentů československého delegáta u Norimberského soudu Bohuslava Ečera, fond Úřad delegáta u Norimberského soudu, Národní archiv.

⁵¹ Jan Drda, Vincenc Nečas, František Němec, Josef Suchánek, Karel Hájek, Miroslav Galuška, Kamil Winter

⁵² Srov: Kalíšová, Jana: *Norimberský proces*. Student 17. 11. 1965; Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 78

přenos zpráv rádiem do celého světa.⁵³ Německo bylo tehdy prohlášeno za zcela blokované a nesmělo mít žádné spojení se světem. V soudní budově proto sloužil prapor anglických spojařů. Ti od novinářů přijímali rukopisy a telegrafovali je. Při soudním líčení byl také zaveden sluchákový systém. Soudci, prokurátoři, obžalovaní, novináři i obecnost měli sluchátka a na opěradle křesla přepínač. Pod číslem 1 mohli přítomní slyšet originál řeči kohokoli, dalšími číslicemi bylo možné navolit tlumočení – do angličtiny, francouzštiny, ruštiny a němčiny. Soudní líčení zapisovaly stenografky na těsnopisných psacích strojích. Navíc se celé líčení nahrávalo na magnetofonové pásky. Později byly výpovědi přepsány a vydány tiskem.

Navzdory tomuto technickému zázemí bylo spojení největším problémem pro československé novináře působící u Norimberského soudu. Hned první den procesu, 20. listopadu 1945, poslal František Gel zprávu do Rozhlasových novin. Když je poslouchal, zděsil se, že o procesu v nich nebylo ani zmínky. Gelova zpráva totiž z Norimberku putovala přes New York a spojení zajišťovali anglicky mluvící technici. Zpráva tak do Prahy dorazila ve zcela zkomoleném, nepoužitelném stavu.

Ani kdyby přišly telegramy bez chyb, stejně by nebylo možné, aby šly hned do vysílání. Telegramy se posílaly pomocí Morseovy abecedy, která sice zná značky pro interpunkční znaménka, ale nepoužívaly se, protože jsou dlouhé a složité. V novinářské praxi se proto ustálilo pravidlo telegrafovat interpunkci slovy. To je jedna z hlavních překážek.

Další plyne z úzu, že zvrtná slovesa se z úsporných důvodů v telegramech spojovala se slovesy a krátká slova jako příkladně spojky a předložky se psala dohromady s předcházejícím nebo následujícím slovem. Potom tedy úsek Gelovy reportáže, který zněl:

„Než odpovím na otázku, zda se cítím vinným,“ zahájil Goering svůj projev –, – „Upozornil jsem již obžalované,“ přerušil ho předseda, „že obžalovaní v tomto stadiu procesu mohou zodpovědět otázku jen sloven ‚ano‘, či slovem ‚ne‘. Rozuměl jste?“

Vypadal v telegrafované podobě následovně:

⁵³ Srov: Ečer, Bohuslav (1946). *Norimberský soud*. Praha: Orbis, s. 10.

UVOZOVKA NEZ ODPOVIM NA OTAZKU ZDASE CITIM VINNYM UVOZOVKA
ZAHAJIL GOERINGSVUJ PROJEV POMLCKA UVOZOVKA 2 POMLCKY UVOZOVKA
UPOZORNILJSEM JIZ OBZALOVANEUVOZOVKY PREUSILHO PREDSEDA CARKA
UVOZOVKY ZE OBZALOVANI V TOMTO STADIU PROCESU MOHOU ZODPOVEDETI
OTAZKU JENSLOVEM UVOZOVKY ANO UVOZOVKY CISLOVEM UVOZOVKY NE
UVOZOVKY STOP ROZUMELJSTE OTAZNIK
ODSTAVEC⁵⁴

Jak bylo Gelovo zpravodajství z Norimberku zpracováno v rozhlase, napoví
nedatovaný dokument z Gelovy pozůstalosti:⁵⁵

VŠEM REDAKTORŮM

*Ode dneška budeme mít každý den mezi 17 – 18 hodinou přímou zprávu od Faigla
z Norimberka, která se bude chytat z BBC a natáčet na magnetofon. Jestliže ji
zachytneme, zavolejte do 10.00 hodin redaktora Poláka /266-881/ a pošlete Faiglovi
telegraficky tato dvě slova:*

Schortwave received

*a přidejte k nim datum. Jestliže ji nezachytneme a to ani tak, abychom z ní mohli udělat
zprávu, telegrafujte mu:*

Schortwave not received

a datum.

*Faigel posílá každý den kolem poledního telegram, který by tu měl být asi do 5ti hodin.
Jestliže do té doby nedostanete ani telegram ani telefonické upozornění od redaktora
Poláka nebo z pošty, že telegram je na cestě, ptejte se ihned redaktora Poláka, zda
někde nějaký telegram neleží!*

Podobné problémy s tím, jak aktuální informace dopravit do Československa, měl i
dopisovatel Československé tiskové kanceláře Rostislav Kocourek. Ten své zprávy posílal
vojenskou vysílačkou do Prahy. ČTK měla v Norimberku k dispozici svého vojenského
radiotelegrafistu. Kocourek opakovaně požadoval spolehlivější spojení. Stávalo se totiž, že

⁵⁴ Gel: náš reportér v Norimberku. Náš rozhlas 1/1946

⁵⁵ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

Kocourkovy zprávy zazněly jako část zpráv Gelových v rozhlasu. Ještě 5. prosince ve svém dopise ČTK píše:

„Dokument o Československu (o asimilaci) jsem měl první. Ale byly čtyři hodiny odpoledne, k vysílači bych se nedostal tak, aby jej mohla celý poslat (stmívalo se!). Musil jsem jej přeložit a z laskavosti Gelovy poslat přes Československý rozhlas. Kdy jej rozhlas doručil Vám, nevím. ČTK bude musit telegram stejně platit. Kdybych měl úmluvu, věděl bych, že jej ČTK bude mít tak, že redakce budou mít telegram před tím, než bude hlášen rozhlasem. Nemohu pobít rozhlas, protože ten vychází dřív než noviny, ale mohu krátkým telegramem obhájit prestiž ČTK alespoň před redakcemi.“⁵⁶

František Gel si vzpomněl, že by Norimberkem měl procházet válkou neporušený kabel Lisabon – Vladivostok. Kdy se tak přesně stalo, není možné zjistit, jasné ale je, že to nebylo hned. Procesy v Norimberku začaly 20. listopadu. Citovaný článek v časopise *Náš rozhlas*, kde Gel objasňuje problematiku spojení s Prahou, vyšel na začátku roku 1946. Nicméně Gel objevil fungující telefonické spojení s Prahou.⁵⁷ Využíval ho dva dny. „Třetího dne vstoupil do hovoru hluboký hlas. Představil se jako kapitán americké vojenské Security (Bezpečnosti) a vyzval mě, abych počkal, kde jsem, protože musí přijít mě zatknout,“ vzpomínal Gel v roce 1967 v časopise *Čtenář*.⁵⁸ Důvodem k zatčení bylo porušení okupačního statutu, kterého se Gel dopustil nedovoleným telefonováním (viz výše). Gel zatčen nebyl. Na radu amerického vojáka získal povolení od okupační vlády v Berlíně. Potvrzení přišlo během pěti hodin. Hlavní slovo v tom měl sovětský velitel maršál Sokolovský. Gel pak obvykle reportáže na základě pouhých poznámek do telefonu diktoval. Zpravidla je zapisovala Věra Musilová (později provdaná Brťková). Té byl Gel po mnoho let zavázán za trpělivost, s jakou se takového úkolu zhostila.⁵⁹

Reportéři u Norimberských procesů sloužili jako novináři v uniformě. „Jinak to nebylo možné – pohybovat se tam, tam byl vojenský provoz.“⁶⁰ Všichni novináři u procesů byli podle Gelových vzpomínek bývalí váleční dopisovatelé. Celý proces probíhal za přísných bezpečnostních podmínek. Soudní budova byla střežena pásem tanků a

⁵⁶ Národní archiv, Fond Zvláštní dopisovatel ČTK u Norimberského soudu

⁵⁷ První spojení z Norimberka nebylo přímo do Prahy, ale do Nového Boru. Viz Norimberk očima novináře. *Průboj*, 22. 11. 1964

⁵⁸ Rieger, Boris: *Gel*. *Čtenář* 5/1967, s. 146

⁵⁹ Srov.: Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 430

⁶⁰ *Norimberk očima novináře*. *Průboj*, 29. 11. 1964

pohotovostními oddíly. Navíc mohla být během půl hodiny obklíčena divizí pěchoty, pokud by se objevil pokus o osvobození souzených vězňů.

Gelovy reportáže z Norimberku byly nesmírně populární. Traduje se, že kina musela posouvat začátky představení, protože lidé dávali přednost zprávám z Norimberku před zábavou v biografu. Do Československého rozhlasu přišla také stížnost sdružení kavárníků, že kvůli Gelovi přicházejí o hosty. Rozhlas jim odpověděl, aby si do svých podniků pořídili přijímače.⁶¹

Mnozí na Gelových reportážích oceňovali, že je schopen přinést nejen informace, ale umí také přiblížit atmosféru soudních procesů, má smysl pro detail a je i lidsky účasten. Z toho se dá usuzovat, že Gel do svých referátů proti svému tradičnímu přesvědčení dával mnohé ze sebe a neubráníl se subjektivnímu hodnocení. Na druhou stranu se tomu není možné divit. Novinář strávil v Norimberku rok. Den co den se účastnil soudních přelíčení, při kterých se projednávaly ty nejtěžší zločiny představitelů nacistického Německa, bylo snášeno množství důkazů o válečných zločinech a zejména o zločinech proti lidskosti, vypovídali svědci, kteří přežili věznění a mučení v koncentračních táborech. Takovýto proces se konal poprvé v historii lidstva. V podobně vypjatých chvílích je zřejmě nemožné ubránit se jakémukoliv osobnímu zaujetí a je velmi obtížné přinášet jen informace s maximální snahou o objektivitu jejich podání.

Jak citlivě musel Gel – a nejen on – přistupovat k referování o Norimberských procesech, jak moc musel zvažovat formulace a volbu slov dokládá dopis Jednoty společenstev řezníků a uzenářů pro Čechy a Moravu z 13. května 1946 adresovaný ředitelství Československého rozhlasu:⁶²

Svým dopisem ze dne 12.m.m. stěžovali jsme si u Vás na nevhodné přirovnání zločinců, v současné době souzených, k řezníkům, v některých rozhlasových relacích. V této souvislosti promlouval Váš zvláštní zpravodaj z Norimberka a ujišťoval, že podobného přirovnání nepoužil a že by takového přirovnání pokládal sám za velmi nevhodné.

Netvrdili jsme sice výslovně, že ona slova byla pronesena Vaším zvláštním zpravodajem panem Gelem a jelikož jsme si dodatečně ověřili, že jednak tohoto nemístného srovnání použil Váš pražský reportér a jednak zvláštní dopisovatel Rudého

⁶¹ Srov.: Pátek, Miloslav (1991). *Rozhlasáci*. Český rozhlas, s. 26; Srov.: Osvaldová Barbora: *Reportáž a reportéři*. In: *Reportáž v tisku a v rozhlasu – Sborník příspěvků ze semináře Katedry žurnalistiky IKSŽ FSV UK a Sdružení pro rozhlasovou tvorbu* (1997). Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, s. 12

⁶² PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

práva pan Vincenc Nečas, prosíme Vás, abyste naším jménem požádali pana Gela, jehož přesnou adresu nám není možno zjistiti, aby výtky v dopise obsažené nevztahoval na svoji osobu.

I když jsme jej v dopise přímo neobvinili, bylo by nám nemilé, kdyby právě on, dle našeho soudu nejlepší z našich rozhlasových zpravodajů, jehož reportérského umění si všichni nadmíru vážíme, se cítil dopisem, třebaže se zde jedná o nedorozumění, dotčen.

Gelovu profesionalitu dokládá i historka ze samotného závěru Norimberských procesů. V předvečer popravy válečných zločinců posílali téměř všichni novináři a reportéři závěrečné zprávy o tom, že poprava proběhla. Gel takovou zprávu také odeslal, ale oproti ostatním novinářům svůj úkol nepokládal za splněný. Zatímco ostatní zpravodajové v noci z 15. na 16. října 1946 buď spali, nebo oslavovali konec procesu, Gel zůstal v soudní budově. Během noci telefonoval do Československého rozhlasu redaktorovi, který měl noční službu, aby zprávu, kterou o popravách poslal, nepouštěl zatím do ranního vysílání, že se něco děje, ať počká. Službu konající redaktor z toho neměl zřejmě radost, protože obvykle trvala noční služba tak do dvou hodin, nečekávalo se až do rána. Gel telefonoval v půl sedmé. Hermann Göring, nacistický ministr letectva, muž, který se podílel na zřízení gestapa a koncentračních táborů, spáchal před popravou ve své cele sebevraždu. Československý rozhlas měl tuto informaci první a jako jedno z mála médií na světě.⁶³

Gel se v Norimberku věnoval práci i ve chvílích, kdy to program soudního tribunálu vysloveně nevyžadoval. V rozhovoru s Janou Kalíšovou pro časopis Student v roce 1965 vzpomínal: „Jednou bylo půl dne volno. Soud se radil myslím o procedurálním postupu. Tak jsem šel do civilního křídla budovy a hledal jsem, kdo z Československa tam byl za války zavřen. Několik jmen jsem skutečně objevil, a tak jsem v příslušných celách nechal rozebrat stoly. Mezi deskou a nohou jednoho z nich byl dopis na rozloučenou. Co v něm bylo, to už nevím, ale průměrný básník by ho napsal líp. O to byl otřesnější. Dopis

⁶³ Popravy odsouzených mělo možnost vidět jen osm novinářů – po dvou z každé vítězné mocnosti. Museli se zavázat, že svým novinám nepodají zprávu dříve než ostatním, a to 16. října 1946 v šest hodin ráno. Vybraní žurnalisté se dostavili v předvečer popravy, 15. října 1946 v šest hodin večer. Vyfasovali teplé oblečení a jídlo na 24 hodin. Tři hodiny je zaslepené nákladní auto vezlo na místo popravy. Vystoupili na zcela setmělém nádvoří a pak byli odvedeni do podzemního sálu. Popravy začaly v 00:00 16. října 1946. První byl do dvorany na nosítkách přinesen Hermann Göring, který před popravou spáchal sebevraždu. Prvním popraveným byl nacistický ministr zahraničních věcí Joachim Ribbentrop. Po něm následovali další. Jakmile lékař konstatoval smrt, byla popravená těla odvezena ke kremaci a vzápětí rozprášena z letadla na neznámém místě. Tento postup měl znemožnit vznik poutních míst pro nacisty.

Když se rozednilo, byli novináři vyvedeni ven a poznali, že jsou na nádvoří soudní budovy. Srov.: *Norimberk očima novináře*. Průboj, 29. 11. 1964

se vysílal. Pisatel se pak přihlásil, Němci už ho nestačili popravit.⁶⁴ V pozůstalosti Františka Gela se našly dva dopisy dvou různých žen, které se domnívaly, že se jedná o jejich muže.

Posluchačské ohlasy na Gelovy reportáže byly v drtivé většině pozitivní, hodnotily zejména schopnost, s jakou Gel své reportáže staví a formuluje, skutečnost, že se neomezuje pouze na snůšku faktů. Dokládají také velkou oblibu jeho reportáží. Příkladem budiž dopis Věry Valentové z Klánovic, datovaný 30. listopadu 1945.⁶⁵

Náš milý pane redaktore,

dovolte mi, prosím, toto poněkud důvěrnější oslovení, protože my, v kruhu své rodiny a přátel opravdu o Vás hovoříme jako o našem, doslovně vlastně říkáme „náš zlatý Gel“.

Chci Vám upřímně poděkovat za Vaše zprávy z Norimberka, které tak neúnavně a vším možným rychlým způsobem dodáváte do rozhlasu, abychom i my mohli být svědky tohoto v historii dosud nebyvalého procesu. Škoda jen, že k nám nemůžete mluvit sám. Váš hlas na deskách je také špatně zachycen, ale my přesto napínáme uši, abychom každé Vaše slovíčko zachytili. Dovedete tak vyličit tamější atmosféru, že se cítíme opravdu s Vámi přítomni a vidíme ty zločinecké tváře na lavici obžalovaných. Vy též umíte, jako nikdo jiný, podat své zprávy s jiskrou vtipu, a jestliže nevíte, jak z duše nám mluvíte, jak vyjadřujete vše, co i my cítíme, prosím, přijměte řádky tohoto dopisu právě jako díky za tuto stránku Vašich komentářů.

Těšíme se, že zachytíte také perem všechno to, co prožíváte a cítíte, všechno to, co kolem sebe v Norimberku vidíte, že nám tak provždycky zachováte ovzduší tohoto procesu.

Vryl jste se nám do paměti již svými reportážemi z poválečného Německa, máme Vás rádi a těšíme se na Vaše další zprávy.

Jen mi, prosím, odpusťte, jestliže píše špatně Vaše jméno, ale neviděla jsem je dosud nikde napsáno, tak je píše jen jak je slyším z úst hlasatelů.

Buďte hodně zdrav, náš milý pane redaktore! Přejeme Vaší práci mnoho zdaru.

Srdečně Vaše Věra Valentová s rodinou a přáteli

⁶⁴ Kalíšová, Jana: *Norimberský proces*. Student 17. 11. 1965

⁶⁵ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

To, že Gelovy reportáže nebyly mezi posluchači populární jen na začátku procesů, a tedy jen na začátku jeho působení v Norimberku, dokládá další z posluchačských ohlasů.⁶⁶

Myslibořice 12. května 1946

Vážený a vzácný pane redaktore Göle,

tak se alespoň jmenujete, tak Vás všichni v naší Republice známe a jak se píšete na tom asi nezáleží. A že Vás v našem Československém rozhlasu v Praze najdou o tom nepochybuju.

Když jsem se dověděl z našeho rozhlasového povídání, že jedete z Norimerka do Prahy, umínil jsem si, že Vám na uvítanou pošlu moravský klobás. Naskýtá se mně dnes příležitost a tento klobás Vám posílám jsa přesvědčen, že lidé kteří duševně pracují a víc než mnoho pracují zaslouží si aby také i větší sousto dostali a tak posílí své tělesné schránky, neboť staré české pořekadlo zní: „Ve zdravém těle—zdraví duch!““

Bohužel, že nemáme a nemůžeme také, i když bychom rádi chtěli, pomoci. Přijměte proto prosím tuto maličkost z Moravy na důkaz toho, že o Vás na Moravě také víme, že Vás známe a že to, co děláte, že děláte opravdu dobře!

Zařadil jste se svou poctivou činností mezi naše velikány pro blaho svého národa vedle těch slavných mužů za války, kteří nás z ciziny posilovali a jejich pokyny, rady, výstrahy a nařízení staly se nám denním chlebem!

Zůstávejte českému národu zdrav a budete-li mít někdy cestu na Moravu zastavte se u nás. Adresu Vám poví mnoho členů Československého rozhlasu počínajíc šoférem p. Zazvonilem a konče p. centrálním ředitelem Laštovičkou.

Váš K. Šamánek

Obliba Gela a jeho způsobu reportování z Norimberských procesů však nebyla bezvýhradná. Přišly i reakce negativní.⁶⁷

Pane Feigele,

V poslední době se zdálo, že jste si uvědomil, že Vaše reportáže neposlouchá jen nemyslicí stádo. Dnes však jste si svou umírněnost u Adolfa Hrubého vynahradil. Radím škoda, si jste v ČRo neměl pořádně, než když pisatelka reaguje

⁶⁶ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

⁶⁷ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

Vám, abyste zanechal svých tak zvaných „gelovštin“. Chceme pravdu a nic jiného než pravdu, ať jde o kohokoli. Úsudek si uděláme sami a buďte ujisti, že správný a spravedlivý. Vezměte laskavě na vědomí!

M. Malá

Gelovi se podařilo zavést pravidelnou relaci takovým způsobem, že byla v posluchačském povědomí pevně spojena s jeho jménem. Jak si všímá Otakar Štajf ve své rigorózní práci, když Gel přijel v červenci roku 1946 do Prahy, zastupoval jej v Norimberku rozhlasový kolega (Miloslav Oppelt). Gel prý doufal, že si posluchači všimnou kvalitativní změny v reportážích z Norimberku. Naproti tomu se mu stávalo, že se známí divili, že ho vidí v Praze, když jeho reportáž právě běžela v rozhlasu. „Posluchači v té chvíli se už na své norimberské raporty těšili tak, že by nepoznali, nebo poznali a omluvili i prudký pokles kvality.“⁶⁸

chybí poznámka?

Kromě své vlastní práce Gel v Norimberku pomáhal také ostatním českým novinářům, likvidoval případná nedorozumění, která jim vznikala jako důsledek neznalosti cizích jazyků nebo odlišných zvyklostí. „Vědomí a jistota, že je mezi námi člověk, na kterého se můžeme v každé nesnázi obrátit, a vždycky s úspěchem, to věru stojí za dík a pochvalu. Kraluje mezi námi stejně nenápadně jako ve zpravodajství Čsl. rozhlasu a mezi jeho posluchači při večerních rozhlasových novinách jako náš první reportér,“ oceňoval Gelovu kolegiální novinař a fotograf Karel Hájek.⁶⁹ Dodává také další důkazy Gelovy obětavosti vůči kolegům. „Kdokoli z Čechů nebo Slováků přijede do Norimberku jako nováček, dostane od něho dvacítku výborných amerických cigaret, než začne fasovat vlastní.“⁷⁰ To, že se Gel snažil svůj pobyt v Německu využít ve prospěch svých kolegů dokládá i dopis, který mu do Norimberka napsali spolupracovníci z rozhlasu 4. dubna 1946:

Milý Gele,

Jsi člověk neskromný. Nestačí Ti popularita, kterou jsi si získal u posluchačů, čekajících denně s napětím na Tvůj referát. Chceš ještě, aby i Tvoji prostí řadoví spolupracovníci, vstávající, lehající, velebili Tvoje jméno. Takový je aspoň účinek Tvých

⁶⁸ Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel.* Praha: Osmium, s. 83

⁶⁹ Co dělá Gel v Norimberku? Náš rozhlas 12/46, s. 3

⁷⁰ Co dělá Gel v Norimberku? Náš rozhlas 12/46, s. 3

velkorysých zásilek, kterým redakce říká „UNRA z Norimberka“. Děkujeme Ti všichni srdečně a zdravíme vřele /zejména dámy/ svého nejúspěšnějšího a nejroztomilejšího kolegu Jana Amose Faigla Norimberského.⁷¹

František Gel dostával už do Norimberku nabídky nakladatelských domů na knižní vydání svých reportáží. V jeho pozůstalosti jsou zachovány tři nabídky (z nakladatelství Jiří Chvojka, Havlíčkův Brod, z Českomoravských akciových tiskařských a vydavatelských podniků v Praze a od jednoho nejmenovaného mimopražského nakladatelství, které zastupoval někdejší Gelův spolupracovník z Českého slova Edvard Čeněk).

Nakladatelé o publikaci Gelových reportáží velmi stáli. Nikde nechybí slib typu „na honoráři se jistě dohodneme“. Přesto Gel své texty nikdy v knižní podobě nepublikoval. „Jiní toho už napsali dost. Nemám dost peněz, abych si mohl vydržovat štáb lidí, který by zjišťoval fakta. Já mám jen vzpomínky a to už nejsou fakta. A také nejsem historik. Novinář píše o současnosti, a pokud se vrací do minulosti, tak jen proto, že je to aktuální pro současnost,“ poznamenal Gel v pozdějších letech.⁷²

Otakar Štajf ve své rigorózní práci píše, že dokonce F. K. Zeman v rozhlasovém věstníku knižní vydání Gelových relací avizoval. Nikdy k němu však nedošlo. Štajf přibližuje vzpomínku Rostislava Kocourka, který byl svědkem, že Gel ještě v Norimberku všechny své poznámky spálil.

Štajf pak v deníku Práce v období 8. ledna až 19. dubna 1946 objevil 28 přepsaných (kompletně nebo redakčně zkrácených) Gelových rozhlasových relací. Proč deník Práce přistoupil v roce 1946 k otištění Gelových materiálů se dnes už nepodařilo zjistit. Fakt je o to zajímavější, že list měl v Norimberku dva zpravodaje: Jana Drdu a Františka Němce.

Autorka této práce navíc v Gelově pozůstalosti v Památníku národního písemnictví našla psané podklady reportáží z ledna až dubna 1946. Strojopisy jsou chronologicky řazené a uložené ve třech složkách.

Gel sice přiznával, že práce v Norimberku byla obtížná a často úmorná, plná stresových momentů v souvislosti se snahou podat co nejrychleji aktuální informace v situaci válečným působením zhoršeného spojení, ale přeci to pro něj byla práce radostná.

⁷¹ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

⁷² Citát pochází z nedatovaného a nesignovaného strojopisného textu Gel legendy, PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela. Vzhledem k zakončení textu je zřejmé, že text vznikl po Gelově smrti, tedy nejdříve v roce 1972.

Prvním důvodem bylo, že i on sám vnímal snahu soudního tribunálu o potrestání nacistických zločinů jako obrovské lidské zadostiučinění. Atmosféru poválečné euforie a zároveň možnosti potrestat nenáviděné nacistické vůdce si dnes dokážeme asi jen těžko představit. Druhým důvodem byl fakt, že Gel měl samozřejmě zprávy z Prahy o obrovské popularitě svých reportáží. Dále také velmi oceňoval pracovní podmínky, a to jak zázemí vytvořené v Norimberku, tak zajištění, jakého se mu dostávalo z Československého rozhlasu, zejména toho, že nešetřil na financích za spojení.⁷³

V pozdějších letech reagoval na zmínky o nesmírné oblibě svých norimberských zpráv s jistou dávkou skromnosti. Domníval se, že velký díl na jeho úspěchu měl právě fakt, že lidé byli nadšeni už samotnou existencí tribunálu, který soudil válečné zločince, a vůbec možností tyto lidi potrestat. Norimberské procesy vnímal jako historický milník. A to i kvůli tomu, že tribunál se pokusil zjistit a zdokumentovat to, co se během druhé světové války vůbec dělo, protože by tomu – jak se Gel domníval – pozdější generace jinak nebyly schopny uvěřit.

„Velká většina toho krásného, co se o mých norimberských relacích traduje, je přívětivá, přátelská legenda. Velká popularita zpráv z Norimberku se ve skutečnosti vysvětluje tím, že po děsných létech okupace mluvil z přijímačů hlas vítězné spravedlnosti. Podíl redaktora, jenž tento slavný hlas tlumočil, byl minimální.“⁷⁴

⁷³ Srov: Kalíšová, Jana: *Norimberský proces*. Student 17. 11. 1965; Gel: náš reportér v Norimberku. Náš rozhlas 1/1946

⁷⁴ Rozhlas, roč. XXII., č. 43, 1966, ptala se Milada Lichnerová

František Gel (uprostřed) v Norimberku při rozhovoru s generálem Dwightem Eisenhoverem (vpravo). Fotografii zapůjčila Jiřina Střemchová.

4.2 Bílá kronika

„Svaté město padlo, protože každý konal svou povinnost. Svaté město padlo, protože každý konal jen svou povinnost. Svaté město padlo, protože každý konal jen svou povinnost.“

Citát Josefa Flavie z díla *Válka židovská* byl hlavním mottem dalšího z pořadů, které prohloubily Gelovu proslulost a popularitu mezi posluchači. První díl Bílé kroniky prošel éterem 6. ledna 1947 v rámci Rozhlasových novin. Někdy Bílá kronika plnila tečku za zpravodajstvím, jindy byla součástí relace. Vysílala se až do roku 1948. Pořad měl – jako protiklad Černé kroniky⁷⁵ – za cíl dokumentovat dobré skutky lidí, kteří v různých situacích udělali více, než bylo nezbytně nutné a tím pomohli někomu jinému. Měl za cíl ukázat, že sice jsou na světě zlí lidé, ale také lidé dobří. A těch je víc.

První Bílá kronika, kterou Československý rozhlas vysílal 6. ledna 1947, vyprávěla příběh o muži, který poslal vánoční gratulace s neplatnými známkami. Pošta je sice mohla odeslat jako nevyplacené a vymáhat od adresátů poplatek za svou službu, místo toho ale pracovníci pošty vypátrali odesílatele. Na závěr pořadu Gel vyzval posluchače, aby do rozhlasu posílali podněty pro další díly. Podle svědectví někdejší Gelovy sekretářky Věry Brťkové chodily Gelovi denně prádelní koše dopisů, jen během ledna a února 1947, tedy na počátku vysílání relace, jich přišlo na 1400. Gel si zpravidla ověřoval, zda se příběhy popsané v dopisech zakládají na pravdě. Občas se totiž stalo, že se skrze Gelovu Bílou kroniku chtěl někdo neprávem zviditelnit.

Otakar Štajf si ve své práci o Gelovi všímá, že Bílá kronika nebyl první případ, kdy se Gel zabíral tématy lidské ochoty, ohleduplnosti a hrdinství. Analýzou Gelových textů vysledoval, že se podobné látce věnoval prakticky celou dobu, kterou strávil v tištěných médiích první republiky a dokládá příklady z let 1925 až 1938.⁷⁶

V době, kdy Gel rozjížděl Bílou kroniku, zahájily podobnou iniciativu také Svobodné noviny. Ty začaly dokonce dřív a Gel o tom nevěděl. Vyplývá to alespoň z omluvného dopisu redakci Svobodných novin, který Gel napsal 15. ledna 1947. Uvádí

⁷⁵ Pořad Jaroslava Františka Němečka Černá kronika se zaměřoval na zprávách o odhalení utajených zásob živnostníků, o šmelině a podobných aktivitách. Později se zapléta do politických sporů a komunistické demagogie. (Více Pátek, Miloslav (1991). *Rozhlasáci*. Český rozhlas, s. 38 – 39)

⁷⁶ Srov.: Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium, s. 88 - 90

zde, že se den předtím teprve dozvěděl o vánoční anketě, kterou vyhlásily Svobodné noviny. Vyzývaly čtenáře, aby dali redakci vědět o dobrých činech lidí. Gel se obával, aby jeho Bílá kronika nebyla brána jako plagiát nápadu Svobodných novin. Na svou obranu uvedl:

„K velké své hanbě musím toto ujištění podepřít ostudným přiznáním, že jsem letošní vánoční číslo Svobodných novin nečtl. Odjel jsem z Prahy – po hektickém ránu – 24. prosince v 9 hodin a něco a vrátil jsem se až po svátcích. Svátky jsem strávil v zapadlé osadě bez pošty, novin a rozhlasu (není elektriky). Ani po návratu jsem sváteční noviny pořádně nepřečtl a teprve dnes, při listování jsem našel další náznak ankety v Lidovkách z minulé neděle. Prosím Vás snažně, abyste mi uvěřili, že jde o případ duplicity, jenž mně lichotí vzhledem k partneru a jenž mě těžce hněte pro zdání, jež by mohl vzbudit.“⁷⁷

Gelovi nechodily jen impulzy pro další a další vydání Bílé kroniky, ale také posluchačské ohlasy. Na ty novinář zpravidla odpovídal osobně, i když to mohlo trvat i několik měsíců. Takovýmto způsobem se seznámil se svou pozdější druhou ženou Jiřinou Štřemchovou. Napsala mu dopis, v němž oceňovala přínos pořadu. On po zhruba třech měsících odpověděl. Podle toho, jak byl dopis formulován, usoudil, že se jedná o zralou ženu, a tak ji oslovil „vážená paní“, navíc napsal, že za jejími řádky cítí bohaté životní zkušenosti. Jiřině Štřemchové ale tehdy bylo 15 let, rozjela se tedy do rozhlasu, aby se podívala na toho, kdo ji považuje za mnohem starší. O šest let později – 10. února 1952 - se Gel a Štřemchová vzali.

⁷⁷ PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela.

5. Diplomatická služba

Po únoru 1948 se změnily společenské poměry v celém Československu. Ve druhé světové válce Gel působil na západní frontě – ve Francii a ve Velké Británii, nebyl členem Komunistické strany Československa a navíc byl Žid (přestože ve všech dotaznících uvádí vyznání římsko-katolické, Židem byl po otci). Tento původ nevalil jen nacistům, ale i komunistům. Gel cítil, že je jeho působení v Československém rozhlasu ohroženo. 2

Hned po únorových událostech roku 1948 procházeli budovou Československého rozhlasu tehdejší ředitel Bohuslav Laštovička a programový ředitel Mirko Očadlík. Podle často uváděné historky jim šel Gel v ústřety a rovnou jim nabídl svou výpověď. Očadlík se na něj tehdy prý jen podíval a prohlásil: „Jste vůl. Jsme rádi, že vás tu máme. Račte jít dělat poslední zprávy.“⁷⁸ Pár lidí ve vedení rozhlasu se totiž snažilo mezi redaktory zachovat alespoň pár profesionálů. Jak autorce této práce potvrdila Jiřina Střemchová, jediným Gelovým štěstím byla jeho proslulá profesionalita, která působila, zdá se, mocnější silou než všechny argumenty proti jeho osobě. Dalším důvodem mohly být i propagandistické důvody. Šlo o snahu dokázat světu, že v Československu proběhl převrat demokraticky a k žádným čistkám nedochází. Gel byl skrze své válečné působení i kvůli práci při Norimberských procesech poměrně známou figurou.

Přesto od 1. června 1948 František Gel v Československém rozhlasu nepracoval. Působením svých známých z ministerstva zahraničních věcí byl povolán coby tiskový tajemník na velvyslanectví do Londýna a Paříže. V Československém rozhlasu oficiálně čerpal neplacenou dovolenou, rozhlas za něj však platil novinářské pojištění. Gel měl v Londýně a posléze v Paříži na starosti vydávání vládního časopisu.

O práci na ministerstvu zahraničních věcí se oficiálně ucházel dopisem ze 12. dubna 1948, když předtím získal souhlas ředitele Československého rozhlasu Bohuslava Laštovičky, jeho náměstka Kazimíra Stahla a šéfredaktora Jiřího Hronka. Sám Gel ve vlastním životopise vyhotoveném v roce 1966 svou diplomatickou kariéru popisuje slovy: „Po únoru 1948, když několik úředníků čs. zastupitelských úřadů na Západě zběhlo ze svých míst a ministerstvo zahraničních věcí hledalo nové kádry, znalé cizích řečí a svých povinností vůči Republice, vyžádalo si mne ministerstvo zahraničních věcí od Čs. rozhlasu, a vedení rozhlasu mě uvolnilo na jeden rok. Byl jsem tedy od června roku 1948

⁷⁸ Srov.: Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel.* Praha: Osmium, s. 91; Pátek, Miloslav (1961). *Rozhlasáci.* Praha: Český rozhlas, s. 60

do července roku 1949 v diplomatické službě, kterou jsem vykonával jako velvyslanecký tajemník I. třídy a jako tiskový přidělenec v Londýně a v Paříži.⁷⁹

To, že si Gela kvůli nedostatku lidí vyžádalo samotné velvyslanectví v Londýně, dokládá dokument „Převod redaktora Fr. Feigla do MZV“ ze 3. března 1948.⁸⁰

Záznam

Do rukou pana velvyslance dra J. Krause

Vzhledem k situaci, jaká se celkově vytvořila v ministerstvu zahraničních věcí odchodem řady úředníků, zejména však s ohledem na propuštění dra J. Kodíčka v Londýně a na nezbytnost zajištění Central European Observeru, prosím, aby Akční výbor MZV rozhodl o převodu redaktora Fr. Feigla z Čs. rozhlasu prozatím do služeb MZV. Redaktor Fr. Feigl měl by být poslán prozatím do Londýna, aby se tam ujal redakce uvedeného listu a současně bulletinu vyslanectví, poněvadž byl zároveň propuštěn dr. Erdély. O redaktora Fr. Feigla požádalo telefonicky naše velvyslanectví v Londýně. Pan státní tajemník je informován a souhlasí.

Jedná se s redaktorem Feiglem, který je zásadně ochoten ujmout se tohoto úkolu a souhlasí také s prozatímním převodem do MZV. Jde o známého rozhlasového reportéra ‚Gella‘, autora rozhlasové bílé kroniky atd. Politicky a národně není proti němu žádných námitek, požívá naopak bezvýhradně důvěru vedení rozhlasu.

Prosím o urychlené vyřízení věci.

Přednosta III/1

František Gel byl tak s účinností od 12. června 1948 převeden k velvyslanectví v Londýně. Zároveň také působil ve funkci tiskového přidělence na pro velvyslanectví v Paříži, jak vyplývá ze zprávy o činnosti velvyslanectví v Paříži, kterou vyhotovil velvyslanecký tajemník Josef Šup.⁸¹ Mimo jiné v ní uvádí:

Jedním z úkolů, který je pro Paříž charakteristický, je spolupráce s námi vedenou Parallele 50. Než byl jmenován velvyslanecký tajemník Frant. Feigel vedoucím Čsl. informační kanceláře, starali se tiskoví přiděleni i o její chod (např. technická příprava 2-

⁷⁹ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

⁸⁰ Archiv ministerstva zahraničních věcí, osobní složka Františka Feigla.

⁸¹ Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond velvyslanectví v Paříži.

jazyčných bulletinů za konference, úzká účast na redakčním vedení listu, atd.). po příchodu tajemníka Feigela připadla péče o tyto úkoly především jemu, protože tiskovým přidělcům přibývalo úkolů dalších (u Vl. Reisla projednávání věcí školských, u mne, po odmítnutí přijetí Artura Londona na diplomatickou listinu, některé úkoly politické).

Tiskoví přidělenci rádi prohlašují, že jejich oslabenou účast vedení kanceláře i listu tajemník Feigel ve spolupráci s redakcí P50 nahradil. V úzkém styku s ním zůstávají ovšem stále.

Počátkem ledna 1949 vychází nařízení ministerstva zahraničních věcí o setrvání Fr. Feigela v Paříži. Gel měl vést jak informační kancelář, tak list Parallele 50. Vzhledem k tomu došlo k úpravě jeho převedení. „Prakticky to znamená, že kolega Fr. Feigel měl býti od 1. února 1949 převeden služebně k našemu velvyslanectví v Paříži při zachování jeho služebního postavení v Londýně, kde byl tiskovým přidělcem v hodnosti velvyslaneckého tajemníka I. třídy.“⁸²

Gel ve vlastním životopise z roku 1966 uvádí, že si ho ministerstvo zahraničních věcí vyžádalo na jeden rok. Původně však byl povolán jen na půl roku. V lednu 1949 žádalo ministerstvo zahraničních věcí, jmenovitě tehdejší ministr Vlado Clementis, o prodloužení neplaceného volna Gelovi ještě na další půlrok.⁸³ Rozhlas s tím souhlasil. Proč nedošlo k dalšímu prodloužení Gelovy služby na Západě se nepodařilo vypátrat. Přitom se ještě 3. května 1949 vláda na svém zasedání usnesla, že navrhne prezidentovi republiky, aby byl František Gel jmenován smluvním úředníkem ministerstva zahraničních věcí. Podle poznámky v protokolu, uložené v Gelově osobní složce v archivu ministerstva zahraničních věcí, prezidentovi návrh nedošel. Podle svědectví Gelovy manželky Jiřiny Střemchové byly hlavním důvodem stále tužší poměry v poúnorovém Československu, zejména fakt, že Gel za druhé světové války působil ve Francii a ve Velké Británii a takoví lidé byli v té době perzekuováni. Gel se ale podle všeho ve službě osvědčil a byl spolehlivý, ač nebyl členem Komunistické strany Československa. Vycházíme ze svědectví, jež vyplývá ze zápisu habilitačního řízení s Františkem Gelem na Univerzitě Karlově v roce 1962. O Gelovi referoval akademik Vladimír Procházka:

„Seznámil jsem se s ním, jak jsem uvedl ve svém posudku, v Paříži v r. 1948, kdy jsem tam vedl v zastoupení ministra československou delegaci na třetím Valném

⁸² Dokument, který vystavil přednosta III. odboru ministerstva zahraničních věcí Evžen Klinger, archiv ministerstva zahraničních věcí.

⁸³ Viz zápis referenty Kot., archiv Českého rozhlasu.

shromáždění Organizace spojených národů. Soudruh Gel tam tehdy pracoval jako velvyslanecký tajemník a tiskový přidělenec, jak je uvedeno i v jeho životopisu. Již tehdy jsem se v úředním i osobním styku přesvědčil, že s. Gel je nejen výtečný žurnalista, ale že je také naprosto oddán našemu lidově demokratickému zřízení. Zejména tato okolnost byla pro mne, jako zástupce Československa v cizině, velmi důležitá v době, kdy uplynulo od února 1948 jen několik měsíců a kdy byla situace pro nás v Paříži velmi složitá a choulostivá. Spousta lidí tam přešla na druhou stranu, a proto bylo pro mne velmi důležité, že jsem se na soudruha Gela mohl plně spolehnout jak po odborné, tak po politické stránce.“⁸⁴

Podobně kladně se v rámci stejného řízení vyslovila i Fakultní výbor KSČ Institutu osvěty a novinářství:

„Svůj postoj k lidově demokratickému zřízení projevil velmi výrazně hned po únoru 1948. Tehdy, když opustili svá místa zrádní úředníci na našich zastupitelských úřadech, dal se se souhlasem rozhlasu k dispozici ministerstvu zahraničních věcí a působil jako velvyslanecký tajemník v Londýně a Paříži.“⁸⁵

⁸⁴ Archiv Univerzity Karlovy, zápis o III. zasedání vědecké rady Institutu osvěty a novinářství KU (20. 2. 1962)

⁸⁵ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela

6. (Ne)pronásledování v 50. letech

dyb' odkazy

Státní úřady v 50. letech Františka Gela, na rozdíl od velkého počtu jiných, kteří za druhé světové války sloužili na západní frontě, nepronásledovala. V archivech ministerstva vnitra neexistuje jediný zápis z výslechu Františka Gela. V protokolu z výslechu plk. Emila Strankmüllera je u Gelova jména rukou psaná poznámka: zatčen v roce 1950. Nicméně ani Jiřina Střemchová, druhá Gelova manželka nepotvrdila, že by byl kdy Gel Státní bezpečností zatčen.

Je s podivem, že se muži, který strávil druhou světovou v Londýně, v 50. letech prakticky nic nestalo. Jiní byli zatýkáni a vězněni, Gel byl „jen“ přeražen z vysílání Československého rozhlasu do oddělení dokumentace. Z jakého důvodu ho oproti jiným stihl jen takto mírný trest, se nepodařilo zjistit. V oficiálních ani neoficiálních seznamech spolupracovníků Státní bezpečnosti jeho jméno nefiguruje. Zda měl nějaký vliv jeho židovský původ (byl Židem po otci), se nedá s určitostí potvrdit. Gel sám navíc nikdy židovský původ neuvádí, po matce byl římsko-katolického vyznání, což dokládá křestním listem.

Jak to asi bylo?

Státní bezpečnost se nicméně o Gela zajímala. Jeho jméno se objevuje hned v několika protokolech. Je zřejmé, že se na něj vyslýchaných policisté přímo ptali. V již zmíněném protokolu z výslechu plk. Strankmüllera, který byl pořízen 10. října 1950, vyslýchaný uvádí:

„Vím z doslechu, že to byl redaktor Večerního Českého slova a že pracoval v míru s obranou. Vím, že byl v Anglii, ačkoli o jeho stycích s MORAVCEM v Anglii mi není nic známo. Také jsem ho nikdy v Anglii neviděl a myslím, že byl u jednotky. Nyní pracuje jako redaktor v čs. rozhlase a domnívám se, že je totožný s oním redaktorem, který působil s EČEREM na norimberském procesu.“

Pplk. Stanislav Adam zase vyšetřovatelům řekl:

„Uvádím, že v častém styku s 2. odd. voj. správy v Paříži byl redaktor FEIGEL (GEL), který se stýkal hlavně s HORSKÝM a pak s BARTÍKEM. Přesto, že jsem byl s FEIGELEM velkým přítelem, nikdy jsem se ho neptal, co má s 2. odd., a nevím, co bylo příčinou, proč se s uvedeným stýkal. Vypadalo to, že je jejich pomocníkem. Nebo poradcem.“

V protokolu Adolfa Püchlera je zvláštní oddíl: „Vyslechnout osoby, na něž se Püchler odvolává. (Zjistit pokud možno jejich nynější působíště, druh a zdroje zpráv, jejich spolupracovníky)“. U jména Feigel zde stojí: „MORAVCŮV placený agent. Současně pracoval pro BARTÍKA. Zjistit u FOŘTa a TAUERa, jaké zprávy dodával.“

Pplk. Josef Fořt o Gelovi uvedl:

„Redaktor, tuším, že byl před válkou redaktor v Českém slově. Poznal jsem jej v Anglii, poněvadž byl činovníkem pro rozhlas a přicházel na Picadely, chodil k Moravcovi pro zprávy, patrně pro rozhlas. Zdržel se u nás chvíličku, pobavili jsme se, měl velmi milé chování. Zda dodával pro MORAVCE neb BARTÍKA nějaké zprávy, není mi známo, a nevím, zda by byl též placen. Vídával jsem jej, když přišel na Picadely a chtěl něco od MORAVCE pro rozhlas. Potkal jsem jej myslím v r. 1945 na Václavském náměstí a byl jsem s ním na kávě u JULIŠE a tam mně hlavně sděloval o rodinných svých poměrech a měl radost, že se mu zachovala manželka, co dělal, nevím. Pokud si pamatuju, říkal mi tehdy, že je nám (jako 2. oddělení) vděčen proto, že mu bylo poraděno, aby domek, v němž bydlela jeho manželka během války, koupil anebo najal. Z toho jsem vytušil, že musel FEIGEL býti ve styku s 2. odd. již před válkou. Informace by mohl o tom podat BARTÍK, neboť jak si vzpomínám, potřebovaly tehdy časopisy zprávy o vyzbrojování henleinovců. Z doby předválečné myslím, že jsem jej viděl, ale nepamatuji se, avšak vím, že jsem sám nějaké fotografie zbraní do redakce Č. Sl. nesl a je možné, že to přejímal sám FEIGEL. Pro rozhlas v Praze po válce upravoval zprávy a říkali mu redaktor GEL (popisoval skutečnosti o hladu v Rumunsku v r. 1947), kde jest nyní, nevím.“

Plukovník tankistů Jaroslav Tauer policistům o Františku Gelovi řekl:

„Novinář, bývalý redaktor Českého slova. Znáám jej z pobytu v Anglii. V této době někdy konal nějaké tiskové služby pro 2.odd., za což byl vždy případ od případu odměněn. Jinak byl zaměstnán na ministerstvu zahraničních věcí v Londýně. Podrobnosti neznám. Ve styku byl s MORAVCEM, neboť se znali z Prahy.“

V archivu ministerstva vnitra už se další zmínky o Gelovi nenašly. Jedinou další je informace ze svodky k protokolu s plk. Janem Krčkem, kde se uvádí: „V Londýně docházel k BARTÍKOVÍ. KRČEK mu několikrát vyplácel menší obnos, o jeho zprávách však není KRČKOVÍ ničeho známo. Domnívá se, že jeho zprávy byly buď tak závažné, že se BARTÍK před KRČKEM o nich nezmiňoval, nebo byly bezvýznamné. Jeho zprávy se mohly týkat ministerstva zahran. věcí.“

7. Zpět v rozhlase

V létě roku 1949 se František Gel vrací do Československého rozhlasu. Na počátku roku 1951, od 10. února do 11. května,⁸⁶ se účastnil tříměsíčního novinářského školení v Roztěži. Před začátkem kurzu ne něj Československý rozhlas vypracoval posudek, v němž se píše:⁸⁷

Je velmi schopný a bystrý novinář s dlouholetou praxí. Není členem strany, ale jeho poměr k lidově demokratickému zřízení, ke straně, k SSSR je naprosto kladný. Osvědčil se zvláště jako instruktor mladých redaktorů, kterým předává své novinářské zkušenosti. Má snahu proniknout do politické podstaty dnešního dění, studuje politické brožury. Tříměsíční studium by rozhodně velmi prospělo politizaci jeho další práce. I když politickým pracovníkem pravděpodobně nebude, počítáme s jeho zkušenostmi zvláště při zakládání dokumentačního střediska, při instruktáži nových kádrů, při překladatelské činnosti, atd.

Na Roztěži, po absolvování kurzu, Gela charakterizovali jako velmi vzdělaného, inteligentního. Oceňovali, že je ochotný, přátelský, ukázněný. Podle nich byl v otřesném zdravotním stavu. Dále byl Gel „málo průbojný, nemá dostatečné množství sebevědomí. Vtipný vypravěč.“ Co se týče jeho práce ve škole, studoval Gel pilně a svědomitě. Vedení kurzu se však domnívalo, že „přemíra jeho dosud získaných objektivních znalostí mu často bránila proniknout do hloubky probírané látky“. Gel se podle nich dovede lépe vyjadřovat písemně. „Přestože látku pečlivě a systematicky probíral, nezúčastňoval se diskuse. Nepochybně z důvodu nedostatku sebedůvěry.“ Komise hodnotila také politickou vyspělost Františka Gela: „V jeho názorech se jeví stopy pozitivistického myšlení. V podstatě chápe marxistické učení a poctivě se snaží překonat zbytky vlivů dřívější výchovy. Má silný sociální cit. V jeho názorech převládá humanistické nazírání. Má kladný vztah k pracujícímu lidu.“ Vedení školy také připojilo doporučení, „aby politicky

⁸⁶ Národní archiv, fond Syndikát novinářů, složka František Gel

⁸⁷ Národní archiv, fond Syndikát novinářů, složka František Gel

zkušený, vyzpělý soudruh, který by získal jeho osobní přátelství, se mu trvale věnoval a pomáhal mu zpolitizovat jeho práci“.⁸⁸

Po návratu z Roztěže Gel ještě nějaký čas působil ve zpravodajství. Zakrátko byl pověřen řízením Rozhlasových novin. Ještě v roce 1951, od 1. června, se navíc stal vedoucím relativně čerstvě vznikajícího dokumentačního oddělení Československého rozhlasu.⁸⁹ Měl pro tuto funkci všechny předpoklady: byl systematický, měl obrovský přehled a jazykovou výbavu. S převodem do dokumentačního oddělení, tedy od 1. března 1951, byl Gelovi snížen plat na 7500 korun. Bylo mu však také přiznán funkční příplatek ve výši 1500 Kčs.

Jak už si všimli soudruzi v Roztěži, Gelův zdravotní stav byl špatný a nadále se zhoršoval. Začaly mu chromnout dolní končetiny. Lékaři se podle Gelovy manželky Jiřiny Střemchové nemohli shodnout, zda byla příčinou španělská chřipka, kterou prodělal v roce 1917, nebo zda se jednalo o sklerózu multiplex. Každopádně zejména zdravotní komplikace byly hlavním důvodem, že k 1. březnu 1953 odešel František Gel do důchodu.

⁸⁸ Národní archiv, fond Syndikát novinářů, složka František Gel

⁸⁹ Na 14 týdnů proto opustil i vedení Rozhlasových novin, do nichž se později zase vrátil.

7.1 Pásma

František Gel se začal pásmové tvorbě pro Československý rozhlas věnovat v roce 1949. Jeho pásma podrobně rozebírá Jana Kalíšová ve své diplomové práci z roku 1965⁹⁰ a Josef Branžovský ve sborníku z téhož roku.⁹¹ Úkolem této práce však není rozbor Gelova díla. Nicméně pásma byla v Gelově kariéře natolik důležitá, že je nemůžeme minout bez povšimnutí. Z tohoto důvodu zde pouze shrneme základní charakteristické rysy tohoto úseku Gelovy tvorby.

Gel se pásmům začal věnovat proto, že se následkem dávné španělské chřipky stával stále méně mobilním. Nemohl už za svými příběhy chodit, a tak se musel uchýlit k tématům, ke kterým přístup měl. Gelova pásma se vracejí k významným historickým událostem a osobnostem, zejména z oblasti vědy. Ve svých pásmech vzdává hold lidskému géniu a rozumu. Dalším jeho cílem je oslavovat českou zemi a podíl jejích rodáků na světovém dění.

Typickým je pro Gela vypravěč ve třetí osobě, nazývá ho „našincem“, „reportérem“ či „starým novinářem“. Stylizuje ho do obrazu průměrného až nechápavého laika. Hlavním důvodem je, aby dosáhl co největšího ztotožnění posluchače s přednášenou látkou. Neznamená to však, že by jeho pásma byla povrchní a faktograficky prázdná. „Autor od počátku stojí v jedné řadě s posluchači – tj. na úplném začátku jsou na tom všichni stejně – nikdo nic neví. A autor, jako detektiv v dobré detektivce, podává podrobné a přesné zprávy o tom, jak pokračuje pátrání, (...) informuje, odkud čerpá informace, žádný efekt nemá v záloze a nic nezamlčuje.“⁹² Gel ve svých pásmech vyznává filozofii faktografické reportáže. Věnuje se, jak už bylo řečeno, převážně látce historické a tématům z vědecké oblasti. Během přípravy čerpal z velkého množství materiálu, který si nezřídka nechával posílat ze zahraničí. Jako příklad uvedla v rozhovoru s autorkou této práce manželka Františka Gela Jiřina Střemchová práci na pásmu a posléze na knize o Louisi Pasteurovi. Poměrně velký psací stůl byl tehdy plný a obložený literaturou. Gel také často konzultoval s významnými vědeckými osobnostmi své doby. Svědectví o tom podala autorce práce emeritní profesorka farmakologie na Univerzitě Karlově v Praze, prof. Helena Rašková.

⁹⁰ Kalíšová, Jana (1965). *Rozhlasová pásma Františka Gela*. (Diplomová práce) Praha: Univerzita Karlova.

⁹¹ Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas.

⁹² Kalíšová, Jana (1965). *Rozhlasová pásma Františka Gela*. (Diplomová práce) Praha: Univerzita Karlova, s. 39

S jejím manželem, prof. MUDr. Karlem Raškou, DrSc., a s ní Gel spolupracoval příkladně na pásmu z roku 1962 „Věda – ochránkyně životů“.⁹³

Gel ve svých pásmech přináší fakta v podobě zážitku. Zřídka využívá scének či dialogů. Reportér totiž podle jeho názoru nemá právo konstruovat, co která historická postava mohla říct. Velmi opatrně zachází Gel s beletrizací.

Charakteristická je pro jeho pásma etymologická a sémantická analýza. „Každý pojem, název – třeba i podružný – je objasněn jen tak mimochodem, při řeči, aby byl vtažen do okruhu posluchačových představ jako něco přes svůj cizí háv důvěrně známého.“⁹⁴ Branžovský vysledoval také hrátky se slovy, dvojsmysly a oscilaci mezi obrazným a doslovným významem. Dokladuje to úryvkem z pásma o Galileo Galileovi o pokusu s volným pádem: „Byly to jenom kuličky – žádné těžké dělové koule, a přece udělaly díru do světa – do světa staré vědy.“⁹⁵ Dalším výrazným rysem Gelova vypravěčského stylu v pásmech je humor, vtip a ironie.⁹⁶

Sám Gel oceňuje spolupráci všech, kteří s ním na pásmech spolupracovali. Od interpretů – protože Gel sám na mikrofon svá pásma nenamlouval – přes techniky po režiséry. Zejména jejich podíl je na úspěchu děl podle něj zásadní: „Nabyl jsem cestou empirie přesvědčení, že žádný text není tak špatný, aby režie z něho nemohla udělat něco vysílatelného, ba poslouchatelného.“⁹⁷

Gelova pásma dosahovala ve své době, tedy v 50. a 60. letech 20. století, vysoké popularity. Důkazem toho budiž fakt, že některá Gel upravil do knižní podoby.

Bibliografie Gelových pásem viz Příloha 1.

⁹³ Prof. Karel Raška byl přední český epidemiolog. Mimo jiné pomáhal při zvládání tyfové nákazy v terezínském ghettu v roce 1945, pak se stal šéfem Státního ústavu ochrany zdraví. V pozdějších letech působil v centrále Světové zdravotnické organizace. Vedl mimo jiné celosvětový program na vymýcení neštovic.

⁹⁴ Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 25

⁹⁵ Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 27

⁹⁶ Srov.: Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 8 – 64,

⁹⁷ Gel, František: *Jak ta pásma vznikala*. In: Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas, s. 440

8. Gel spisovatel

Gelova spisovatelská činnost ale nesouvisí jen s jeho rozhlasovými pásmy. Už v roce 1931 vyšla v nakladatelství Aventinum kniha *O lidských povoláních*.⁹⁸ Pokusil se v ní zachytit prvky každodenního života lidí vykonávajících různá povolání, které jejich práce těší. Věnoval se také povídkové tvorbě. Jeho texty vycházely zejména v Lidových novinách. Gelovy povídky se dají přirovnat k Čapkovým Povídkám z jedné a z druhé kapsy nebo k Panoptiku města pražského Jiřího Marka. Oba autoři čerpali náměty pro tato svá díla z kriminálních případů, které žurnalisticky zpracovával právě Gel.

Po druhé světové válce František Gel publikuje zejména texty inspirované právě rozhlasovými pásmy. V roce 1952 vyšla kniha s názvem *Internacionála a Marseillaisa: 2 vítězné písně*.⁹⁹ Pojednává o životních osudech autorů Internacionály a Marseillaisy a o osudech obou písní.¹⁰⁰

V roce 1957 vyšla kniha vzpomínek přední osobnosti české aviatiky Evžena Čiháka jak jsem létal a padal. Jedná se o jedinou Gelovu knihu z poválečného období, která nevychází z rozhlasového pásma. Gel naslouchal Čihákovu vyprávění a zaznamenal jeho vzpomínky.

V roce 1959 vyšla Gelova velmi oceňovaná kniha *Přemožitel neviditelných dravců*.¹⁰¹ Publikace přibližuje osudy francouzského chemika Louise Pasteura a líčí jeho boj proti mikrobům, neviditelným nepřátelům lidstva. Za knihu udělil Kruh přátel dětské literatury Františku Gelovi v roce 1961 cenu Marie Majerové.

S Gelovými pásmy má souvislost také příběh matematika a astronoma Jana Keplera. V knižní podobě se objevil v roce 1971 pod názvem *Syn čarodějnice: Jan Kepler – muž, jenž odhalil tajemství nebes*.¹⁰² Publikace přináší portrét Jana Keplera na pozadí vývoje filozofických a náboženských představ o světě od starověku do Keplerovy doby.

Ve stejném roce, tedy v roce 1971 vyšel ještě upravený Pasteurův životopis pod názvem *Syn Napoleonova seržanta*.

⁹⁸ Gel, František (1931). *O lidských povoláních*: 555 autorů napsalo knihu. Praha: Aventinum, díl I. a II.

⁹⁹ Gel, František (1951). *Internacionála a Marseillaisa: 2 vítězné písně*. Praha: Mír: Družstevní práce.

¹⁰⁰ Kniha má základ v rozhlasových pásmech Marsaillaisa (poprvé uvedena v Československém rozhlasu 30. 10. 1949) a Internacionála (poprvé uvedena v Československém rozhlasu 10. 8. 1950). Přesné údaje o pásmech viz Příloha 2

¹⁰¹ Gel, František (1959). *Přemožitel neviditelných dravců*. Praha: SNDK, 1959.

¹⁰² Gel, František (1971). *Syn čarodějnice: Jan Kepler – muž, jenž odhalil tajemství nebes*. Praha: Magnet.

Po Gelově smrti vyšly ještě dvě knihy, jejichž je autorem, resp. spoluautorem. Titul „*Pane doktore*“ (*Čarodějové, bradýři a lékaři*)¹⁰³ pojednává o dějinách lékařství. Druhá se týká teorie novinářství, jejím spoluautorem je Rudolf Křest'an. Kniha nese název *Budeš v novinách (O tisku, rozhlase s televizi)*¹⁰⁴ a přibližuje zákulisí novinářského povolání v různých médiích.

V pozůstalosti Františka Gela¹⁰⁵ se nacházejí nedokončené rukopisy k dějinám válečného zpravodajství. Gel také spolupracoval na Dětské encyklopedii Bohumila Říhy. Přípravoval hesla týkající se médií, ale také diplomacie a několik hesel historických.

Bibliografie Gelových knih viz Příloha 2.

¹⁰³ Gel, František (1975). „*Pane doktore*“ (*Čarodějové, bradýři a lékaři*). Praha: Albatros

¹⁰⁴ Gel, František: *Budeš v novinách (O tisku, rozhlase s televizi)*. Praha: Albatros 1976

¹⁰⁵ PNP, Staré Hradky, pozůstalost Františka Gela.

9. Překlady

Finanční situace Gelovy rodiny se jeho odchodem do důchodu značně zkomplikovala. S přispěním letitého přítele Kamila Wintera¹⁰⁶ se Gelovi otevřely dveře do překladatelské obce. Gel se už v mládí věnoval překladům z němčiny francouzštiny a latiny, v 50. letech převáděl texty zejména z angličtiny a němčiny.

Při práci dodržoval František Gel velmi přísný režim, pracoval až 12 hodin denně. Nesnášel, když ho při práci někdo vyrušoval. Při samotném překládání nepoužíval slovníky, byl tak někdy schopen až týden hledat v paměti vhodný výraz. Při translaci sázel na to, že první překlad je vždy nejlepší. Měl tak před sebou jen původní text a psací stroj.¹⁰⁷

Zřejmě největší proslulost mu přinesl překlad románů Marka Twaina Dobrodružství Hucka Finna¹⁰⁸ a Dobrodružství Toma Saweyra. Sama manželka Františka Gela Jiřina Střemchová k tomu poznamenala, že je až s podivem, jak se Gelovi podařilo převést ty klučíčí řeči do půvabné a uvěřitelné češtiny, když on sám děti příliš v lásce neměl a čas s nimi netrávil. Dalším velkým spisovatelem, jehož Gel převáděl do češtiny byl Arthur Conan Doyle. Překladem Psa baskervillského z roku 1958 se postaral o novou vlnu čtenářského zájmu o postavu detektiva Sherlocka Holmese. Překládal také Richarda Gordona a jeho humorné romány Doktor v domě a Doktor na moři, Petera Cheyneyho, Edgara Wallace, Annu Marii Jocklovou a Ringa Lardnera.

I po válce se vrátil k němčině. Ve třicátých letech převedl do češtiny Remarkův román Cesta zpátky. Bylo to pár let poté, co do českého prostředí Remarka přivedl Bohumil Mathesius, když přeložil jeho zřejmě nejproslulejší dílo Na západní frontě klid. Nový překlad stejného titulu pořídil v roce 1967 také Gel. Překládal také dalšího zástupce soudobé německé literatury Karla Ludwiga Opitze.

Z latiny převedl jedno z nejvýznamnějších světových děl ranného novověku, knihu španělského dominikána Bartholomea de Las Casas O zemi indijských pustošení a vyliďňování zpráva nejstručnější. Pokusil se zde o překlad do češtiny Bible kralické, nikoli do současného jazyka. Kniha do té doby do češtiny přeložena nebyla. Z latiny částečně

¹⁰⁶ Kamil Winter (1919 – 2001). Mimo jiné jeden z tvůrců filmu Rok stalinské epochy z roku 1951. V roce 1968 byl šéfredaktorem Televizních novin Československé televize. Po srpnu 1968 emigroval. Stal se redaktorem českého vysílání BBC. Pak se přestěhoval do Spojených států amerických, kde působil jako profesor na Southern Illinois University Edwardsville. Zemřel v roce 2001 na rakovinu.

¹⁰⁷ Srov. Jelínková, Miluška (1978). *Diplomová práce z jazyka německého*. Praha: Univerzita Karlova, s. 98

¹⁰⁸ Přesné bibliografické údaje k překladům Františka Gela viz Příloha 3

přeložil také cestopis bratra Oldřicha „Bratr Oldřich, Čech z Furlánska: Popis východních krajů světa“. Ačkoli cestovatel bratr Oldřich své dílo sepsal ve 14. století, Gelův překlad do češtiny byl první. Oldřichův osud Gel použil v jednom ze svých rozhlasových pásem. Dílo přeložil jen částečně, v roce 1958, kdy jej použil pro rozhlas. Zavázal se dopřeložit zbytek, ale nestalo se tak. Práci musel dodělat pracovník nakladatelství Lidová demokracie.

Seznam překladů Františka Gela viz Příloha 3.

10. Univerzita Karlova

Po odchodu do důchodu se František Gel věnoval zejména překladatelské činnosti a pásmové tvorbě. V roce 1954 jej ale oslovil dr. Mirko Očadlík s nabídkou, aby se Gel stal externím učitelem na katedře novinářství Filologické fakulty Univerzity Karlovy. Gel se podle svědectví své ženy Jiřiny Střemchové velmi obával faktu, že nemaje vysokoškolského vzdělání, měl by vyučovat na univerzitě. Střemchová uvedla, že s Očadlíkem na toto téma velmi dlouho diskutovali, Gel nakonec souhlasil a stal se externím učitelem. V seznamu přednášek se tak ve školním roce 1956/57 na katedře knihovnictví a novinářství objevuje jméno Gel u výběrového semináře pro první a pro druhý ročník. Výuku vedl ve spolupráci s kolegou Krbcem. V následujícím školním roce Gel vyučoval také předmět pro III. ročník Práce s rukopisem. Podle dokladů z Gelovy osobní složky ale vyplývá, že první výběrové semináře vedl už ve školním roce 1954/55.¹⁰⁹

Od školního roku 1958/59 se František Gel stal lektorem. S tím přišlo i zvýšení počtu seminářů a přednášek, které vedl.¹¹⁰ Do učebního plánu se zavádí předmět Metodika novinářské práce (práce s rukopisem), autorem nápadu byl samotný Gel. Dále učil Grafickou úpravu novin. Z volitelných přednášek Gel zajišťoval Dějiny válečného zpravodajství, Základy reportáže či seminář Soudní síň a reportáž. Tyto předměty Gel vedl až do školního roku 1962/63. Například v akademickém roce 1961/62 se jeho výběrová přednáška Vojenské zpravodajství pro nedostatečný počet přihlášených nekonala.¹¹¹

V letech 1963/64 a 1964/65 se Gelovo jméno v přehledu přednášek neobjevuje. Důvodem byla jeho pracovní neschopnost plynoucí ze zhoršeného zdravotního stavu. Gel byl proto nucen odstoupit z kolejší rady, ve které působil od roku 1961, a vzdal se také funkce pedagogického vedoucího I. ročníku.¹¹² Do práce se Gel vrátil v akademickém roce 1965/1966.

Problémy začaly už v roce 1957, kdy se zhroutil při přednášce, lékař mu tehdy nedoporučil soustavné zaměstnání. V roce 1960 strávil půl roku v nemocnici, do práce nastoupil až od 11. listopadu. Kratší pracovní neschopnosti provázely Františka Gela po celou jeho učitelskou dráhu.

¹⁰⁹ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

¹¹⁰ Základní plat byl Gelovi stanoven na 1480 Kčs měsíčně.

¹¹¹ Archiv Univerzity Karlovy, porady vedení katedry novinářství

¹¹² Archiv Univerzity Karlovy, porady vedení katedry novinářství

V akademickém roce 1966/1967 František Gel vyučoval pouze výběrový seminář rozhlasové specializace Kriminalistická reportáž a soudníka.

Ze zápisů z porad vedení katedry novinářství,¹¹³ z kolegia děkana a vědeckých rad fakulty i univerzity vyplývá, že Gel se zpravidla účastnil, nepatřil však – podle zápisů – mezi aktivní řečníky či navrhovatele. Pravidelně však byl členem přijímacích komisí či komisí pro obhajoby diplomových prací a pro Státní závěrečné zkoušky. V roce 1966 byl příkladně odpovědný za výuku cizích jazyků a za spolupráci se svazem novinářů a spolupráci s rozhlasem, televizí a periodickým tiskem.

Ačkoli František Gel nedosáhl za svého života řádného vysokoškolského vzdělání, působení na Univerzitě Karlově mu přineslo docenturu a později i titul mimořádného profesora. Docentem se stal v roce 1962. Habilitoval se svou prací *Marseillaisa a Internacionála*.¹¹⁴

Gel 12. ledna 1960 písemně požádal děkanát Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, v rámci níž tehdy existovala katedra novinářství, o připuštění k obhajobě kandidátské disertační práce s tím, aby byl osvobozen od kandidátských zkoušek a aby bylo upuštěno od požadavku vysokoškolského vzdělání.¹¹⁵ Univerzita Karlova pak musela požádat ministerstvo školství a kultury, aby Gela osvobodilo od kandidátských zkoušek a od požadavku na vysokoškolské vzdělání. Stalo se tak 9. června 1960. Státní komise pro vědecké hodnosti 20. června 1961 žádosti vyhověla s doporučením, aby se Gel habilitoval jako docent Institutu osvěty a novinářství.¹¹⁶ Tuto variantu hodlala komise podpořit ve Státním výboru pro vysoké školy. Vládní usnesení č. 929 ze dne 12. října 1960 totiž ukládá ministerstvu školství a kultury ve větší míře využívat možností udílení vědecko-pedagogických titulů profesor a docent vynikajícím odborníkům z praxe, kteří budou povoláni k externímu působení na vysokých školách, a pokud jde o jmenování docentů, využívat možnosti upustit v některých oborech od podmínky habilitačního řízení. O návrhu na jmenování Františka Gela docentem pro obor teorie novinářství na Institutu osvěty a novinářství Univerzity Karlovy se pak rozhodovalo na jednání odborné komise Institutu

¹¹³ Archiv Univerzity Karlovy

¹¹⁴ Viz kapitoly *Pásma* a *Gel* spisovatel.

¹¹⁵ V žádosti Gel příkladně uvádí: „Vzhledem ke svému fyzickému věku 59 let a vzhledem k složitosti případu bych nezatěžoval ani Děkanát, ani Vědeckou radu, ani Státní komisi pro udělování vědeckých hodnot, kdyby zde nebyl další důvod, závažnější než má osobní snaha. V zájmu věci bych totiž chtěl odstranit jakousi anomálii, spočívající v tom, že já, jenž pomáhá jiným k dosahování předpokladů pro vědecké hodnosti, sám žádnou nemám. Uvědomil jsem si, že tím nedávám dobrý příklad.“

Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

¹¹⁶ Výuku novinářství od ledna 1961 již nezajišťovala katedra novinářství Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ale nově vzniklý Institut osvěty a novinářství Univerzity Karlovy.

27. června 1961, přítomní hlasovali pro. Poté návrh podpořila také vědecká rada Institutu osvěty a novinářství, posléze i vědecká rada Univerzity Karlovy.¹¹⁷

Gel již v dubnu dal vedení Institutu osvěty a novinářství najevo, že se hodlá podrobit všem kandidátským zkouškám, tedy zkoušce z marxismu-leninismu a zkoušce ze širšího vědního základu a odborné specializace, žádal jen s ohledem na svou dosavadní překladatelskou činnost o upuštění od zkoušky z cizích jazyků.

20. února 1962 tak byl habilitován. Odborné posudky vypracovali akademik Vladimír Procházka a profesor Mirko Očadlík. V rámci řízení bylo přihlédnuto také k odborným posudkům děkana Institutu osvěty a novinářství doc. Vladimíra Klimeše a k posudku RNDr. Josefa Koláře, náměstka ústředního ředitele Československého rozhlasu. Svou roli sehrál i posudek katedry novinářství a posudek Fakultního výboru KSČ Institutu osvěty a novinářství.

V posudcích se objevují zejména životopisné údaje Františka Gela, jsou vyzdvíženy jeho profesní schopnosti, zejména působení v Československém rozhlase, a oceňuje se postoj po roce 1948, kdy působil na velvyslanectvích v Londýně a Paříži a neemigroval.

Děkan fakulty Klimeš navíc vyzdvihuje Gelovu pedagogickou činnost těmito slovy:

„Soudruh František Gel nezůstal však pouze u praktické novinářské činnosti. Od chvíle vzniku katedry novinářství na Univerzitě Karlově dával tento neobyčejně vzdělaný a skromný novinář všechny své dlouholeté zkušenosti k dispozici novinářskému dorostu. Přednášel a přednáší zprvu jako externí učitel a nyní jako lektor na této katedře. Tato pedagogická činnost ho dovedla k tomu, že se začal zabývat teoreticky problémy novinářské práce. Byl to on, kdož vytvořil na této katedře novinářství nový předmět výuky novinářů nazvaný metodika novinářské práce. Tomuto novému předmětu dal jednak obsahovou náplň, jednak základy způsobu jeho přednášení. Právě jeho široké a hluboké novinářské zkušenosti spájající se s neobyčejně velkými znalostmi života a kroměobvyčejným vzděláním umožnily mu, že v tomto oboru práce vykonal dílo v pravdě průkopnické.“¹¹⁸

V posudku katedry novinářství, pod nímž je také podepsán děkan Klimeš se kromě toho dodává:

¹¹⁷ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

¹¹⁸ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

„Vynikající úrovně byly také jeho výběrové přednášky a semináře, jež byly hojně navštěvovány.¹¹⁹ Pedagogické působení s. Gela je nutno velmi vysoce hodnotit. S. Gel patří mezi nejoblíbenější učitele katedry. Po stránce politické s. Gel věnuje se nyní práci na knize o dějinách válečného zpravodajství,¹²⁰ jež má vyjít nákladem Novinářského studijního ústavu.“¹²¹

Posudky díla, za něž měl Gel získat docenturu, tedy za knihu *Marseillaise a Internacionála*, od akademika Procházky a od Mirko Očadlíka vyznívají nadšeně. Vyzdvihují fundovanost výkladu, dosahujícího vědecké úrovně, který je však podán popularizační formou. Ke Gelově činnosti Procházka dodává:

„Je známo, že naše novinářství trpělo (a snad ještě částečně trpí) jednak nedostatkem odborných žurnalistických znalostí, jednak častou suchopárností stylu. V této věci může s. Gel našemu novinářství velmi přispět ke zvýšení úrovně nejen svými bohatými znalostmi a zkušenostmi, ale také tím, že si vypracoval jasný a přesvědčivý styl, jímž reportáž povýšil na druh literární práce.“¹²²

Docentem byl František Gel jmenován s účinností od 1. května 1962.

O čtyři roky později, v roce 1966 začala cesta Františka Gela k titulu mimořádného profesora na Univerzitě Karlově. „Katedra publicistiky naší fakulty mne poctila podnětem, abych se ucházel o jmenování mimořádným profesorem,“ uvedl Gel v dopise adresovaném děkanovi Fakulty osvěty a novinářství UK Gustavu Barešovi dne 4. října 1966.¹²³ 29. listopadu 1966 zasedala komise pro jmenování s. doc. Františka Gela mimořádným profesorem pro obor teorie novinářství. Komise mimo jiné došla k závěru, že Gelovo chybějící vysokoškolské vzdělání bylo vyřešeno už při jeho docentuře a není tudíž překážkou. Byly projednány i kladné posudky organizací KSČ a ROH. Za odborné posuzovatele vědecko-pedagogické práce doc. Františka Gela byli určeni: prof. Dalibor M. Krno z novinářské katedry Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, prof.

¹¹⁹ Na tomto místě připomeňme informaci, která je uvedena výše a která vyplývá ze zápisu porady vedení katedry: V akademickém roce 1961/1962 byla Gelova výběrová přednáška *Vojenské zpravodajství* pro nedostatečný počet přihlášených zrušena..

¹²⁰ Gel knihu nikdy nedopsal, nedokončený rukopis je uložen v jeho pozůstalosti v Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech.

¹²¹ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

¹²² Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

¹²³ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

Gustav Bareš, děkan fakulty osvěty a novinářství Univerzity Karlovy v Praze, akademik Vladimír Procházka a prof. Eduard Goldstücker z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Na zasedání komise dne 13. března 1967 byly předneseny posudky. Všechny kladně hodnotily práci Františka Gela a doporučily jeho jmenování mimořádným profesorem. Prof. Eduard Goldstücker zdůraznil, že Gelovu práci sleduje už více než 30 let a podle jeho názoru by se nenašla vhodnější osoba pro fakultu osvěty a novinářství, která by měla být jmenována profesorem. Děkan Bareš hodnotil Gela jako výraznou osobnost pro československou společnost. Profesor Krno vyzdvihuje Gelovu tvůrčí plodnost a považuje ho za vynikajícího socialistického novináře. Akademik Procházka prakticky zopakoval své hodnocení, které na Gela vypracoval v roce 1962.

Vědecká rada fakulty Gelovo jmenování profesorem projednávala 23. března 1967. Pro návrh hlasovalo 8 z 12 přítomných, všichni hlasující rozhodli pro Gelovu profesuru. Návrh potvrdila na svém zasedání 5. října 1967 také vědecká rada Univerzity Karlovy. Prezident republiky Gela jmenoval mimořádným profesorem pro obor publicistika s účinností od 1. července 1968. Počínaje 1. listopadem 1968 byl v této souvislosti upraven také pracovní poměr Františka Gela. Měl nárok na základní plat IV. kategorie učitelů 1. stupně, tj. 3600 Kčs měsíčně.¹²⁴

Gela v té době ale stále více sužovaly zdravotní problémy. V květnu 1968 žádal děkanát Fakulty osvěty a novinářství UK, aby mohl odejít do důchodu. Svou žádost odůvodňoval slovy: „Na podzim loňského roku jsem si uvědomil, že kvalita mých přednášek i intenzita ostatní mé práce na katedře začíná klesat. Zprvu jsem se domníval, že jde o přechodný stav exhauscce, jaké nezůstávají ušetření ani lidé podstatně mladší kalendářově i konstitučně. Jakmile jsem rozpoznal, že jde o proces postupující a zřejmě ireverzibilní jako stárnutí samotné, upozornil jsem katedru publicistiky, že počínajíc zimním semestrem 1968/69 nebudu už fyzicky ani psychicky s to přednášet.“¹²⁵ Zdravotní problémy byly tak velké, že byl Gel nucen na výuku jezdit taxíkem. Potvrdila to autorce této práce vdova po Františku Gelovi Jiřina Střemchová, vyplývá to také z dopisu, kterým Gel žádá fakultu o finanční příspěvek,¹²⁶ protože náklady na taxislužby převyšovaly jeho plat. Gel k 1. lednu 1969 z fakulty odešel do důchodu.

V průběhu své akademické kariéry se Gel zavázal k vypracování několika skript. Měl napsat o reportáži, připravit skripta k předmětu, který do výuky zavedl – tedy

¹²⁴ Od 1. března 1968 měl plat stanoven ve výši 2800 Kčs měsíčně.

¹²⁵ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

¹²⁶ Archiv Univerzity Karlovy, osobní složka Františka Gela.

k metodice novinářské práce, připravoval také dějiny válečného zpravodajství. Ani jednomu ze svých závazků nedostál. V jeho pozůstalosti se však nachází nedokončený rukopis k dějinám válečného zpravodajství. Gel se pokusil vymezit pojem válečného novinářství, popsat jeho vývoj a přiblížit válečné zpravodajství v odborné literatuře.¹²⁷

¹²⁷ PNP, Staré Hrady, pozůstalost Františka Gela.

11. Názory Františka Gela nejen na novinářskou práci

*Žurnalistika není řemeslo ani umění. Je to umělecké řemeslo. Kdo tomuto řemeslu jednou propadl, může jej jen milovat či hanět.*¹²⁸

Podle názoru Františka Gela by měl být dobrý novinář být člověkem, který pozoruje a referuje o tom, co vidí. Oproti jiným povoláním má na koukání a na pozorování nárok jedině za předpokladu, že o tom bude referovat ostatním, kteří se celý den věnují svému vlastnímu povolání.¹²⁹ Novinář se nikdy nemá stát součástí příběhu, vždy to má být „muž za světlometem“. Kdyby totiž vystoupil do světla reflektorů, hrozí, že bude oslepen a neuvidí tak zřetelně.¹³⁰ Dobrý reportér má být sice zuřivý, podle Gela to však neznamena *a priori* drzý. Novinář také nemá předstírat, že je odborníkem v určité oblasti, nemá ani šanci být – ale má možnost se se skutečnými odborníky setkat a získat od nich patřičné vědomosti a ty pak předat ostatním. Na druhou stranu by se reportér neměl ani podceňovat a tvrdit, že ničemu nerozumí, protože dobrý novinář rozumí své práci, tedy přenášení informací. Navíc jde-li novinář za odborníkem, musí být připraven, protože pokud odborníka hned na začátku odradí svou absolutní neznalostí oboru, sotva může očekávat, že mu specialista vyloží věci složitější.¹³¹

Gel po celou svou aktivní i akademickou dráhu vyznával cestu faktografické reportáže. Fakta jsou to, co je hlavní. Když má novinář materiál na dvacet řádek, nesmí napsat řádků dvacet jedna. Zároveň ale svého čtenáře nebo posluchače nesmí o nic ošidit. Gel zásadně ve svých textech používal třetí osobu. Vyznával zásadu, že nade vše jsou fakta. Na názor reportéra není nikdo zvědavý, protože reportér není víc než kdokoli jiný. Úkolem novináře je vytvořit reportáž, která má podle Gela odpovědět na sedm základních otázek: Kdo? Co? Kde? Kdy? Jak? Proč? Nač? Přičemž otázka „nač?“ se ještě rozděluje na

¹²⁸ Z. K.: *Gel*. Nová svoboda 19. 9. 1986

¹²⁹ Srov.: Gel, František: *Jak začínat reportérskou dráhu aneb slovo má klasik*. In: Gel, František; Křest'án, Rudolf (1976) *Budeš v novinách*. Praha: Albatros

¹³⁰ Srov.: Sosnar, Jura: *Muž za světlometem*. Práce 23. 9. 1967, s. 4

¹³¹ Srov.: Gel, František: *O reportáži*. Rozhlasová a televizní práce 4/1958, s. 10; Gel, František: *O faktografické reportáži*. In: *Novinář* 2/1954, s. 55

dvě: nač to novinář píše a nač to má člověk číst. Přitom pozornost čtenáře musí reportér vzbudit hned na začátku.¹³²

Novinář také musí mít vždy na mysli, pro jakého čtenáře tvoří. Není dobré předpokládat jen elitní jednotlivce, dobrá reportáž se musí líbit jak bankovnímu úředníkovi, tak staré domovnici, musí zaujmout jak tramvajáka, tak malé dítě. To znamená, že reportér sice přijde na reportáž dobře připraven, aby měl na místě možnost získat co nejvíce relevantních informací, aby byl zdatným partnerem při rozhovoru s odborníky, ale na druhou stranu musí vše zprostředkovat tak, aby to vše pochopil i naprostý laik, který neměl možnost se o tématu předem něco naučit a nebyl na místě.¹³³

František Gel se však nevěnoval jen aktivní práci novináře, vyučoval také na žurnalistické fakultě. Jaký byl jeho názor na výchovu budoucích novinářů? Domníval se, že novinářství se nedá naučit. Dá se předat určité pensum vědomostí, postřehů a je možné člověku přiblížit novinářské rutiny. O tom, zda se z něj ale stane skutečný reportér, škola nerozhoduje.

Na okraj ještě dva zcela konkrétní názory Františka Gela na záležitosti, které se novinářiny netýkají. První se vztahuje k smrti někdejšího ministra zahraničních věcí Jana Masaryka. Gel se s ním znal velmi dobře zejména z doby druhé světové války z Londýna. Jan Masaryk velmi vítal komunistický puč z roku 1948, domníval se, že teprve teď se bude dobře vládnout. Vývoj po únoru 1948 mu ale zřejmě přinesl rozčarování. V otázce Masarykovy smrti stále není jasno. Nejprve byla interpretována jako sebevražda, v roce 1968 se objevily spekulace o tom, že byl Jan Masaryk zavražděn. František Gel, který Masaryka dobře znal nikdy nepochyboval o tom, že Jan Masaryk spáchal sebevraždu.

Druhá zmínka se týká okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v noci z 20. na 21. srpna 1968. Když v noci bylo slyšet přelety letadel a burácení tanků, Gel prý své ženě Jiřině Střemchové řekl: „Neboj, to nejhorší mámě za sebou.“ Paní Střemchová tuto vzpomínku v rozhovoru s autorkou této práce glosovala slovy: „To bylo jedinkrát, kdy se Gel mýlil.“

¹³² Srov.: Gel, František: *O reportáži*. Rozhlasová a televizní práce 4/1958, s. 8; Gel, František: *O faktografické reportáži*. In: Novinář 2/1954, s. 53, Srov.: Gel, František: *Jak začínat reportérskou dráhu aneb slovo má klasik*. In: Gel, František; Křesťan, Rudolf (1976) *Budeš v novinách*. Praha: Albatros

¹³³ Srov.: Gel, František: *O reportáži*. Rozhlasová a televizní práce 4/1958, s. 11; Gel, František: *O faktografické reportáži*. In: Novinář 2/1954, s. 56, Srov.: Gel, František: *Jak začínat reportérskou dráhu aneb slovo má klasik*. In: Gel, František; Křesťan, Rudolf (1976) *Budeš v novinách*. Praha: Albatros

12. Závěr

František Gel (vl. jménem František Lucián Feigel) se narodil 18. září 1901 v Albrechticích u Krnova v okrese Bruntál. Jeho otec Bertold Feigel byl soudce, matka Pavla Marie, rozená Bobková, byla ženou v domácnosti. V roce 1911 začal studovat střední školu. V roce 1916 se Feigelovi rodiče rozvedli. Roku 1918 přežil jako jeden z mála onemocnění španělskou chřipkou, která tehdy tragicky postihla celou Evropu.¹³⁴ Následky tohoto onemocnění se v Gelově životě projeví v pozdějších letech. Maturitu na Českém státním gymnáziu v Prostějově absolvoval 16. června 1919. Ve vzdělávání pokračoval v jednoročním abiturientském kursu obchodní akademie, poté se na jeden rok stal českým korespondentem Všeobecné bankovní jednoty v Brně. V práci bankovního úředníka ale nenašel naplnění a 2. října 1922 narukoval do armády. V 6. jezdeckém pluku v Brně - Králově poli strávil sedm měsíců, propuštěn byl 10. dubna 1923, stal se vojínem v záloze. Definitivně byl z branné moci dne 15. února 1928 propuštěn pro neschopnost k vojenské službě a vymazán z kmenového počtu jezdeckého pluku.

Nechal se zapsat na Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, absolvoval zde dva semestry.

V roce 1924 začal pracovat jako reportér pro čtrnáctideník Soudní síň. Od roku 1924 do roku 1933 byl redaktorem Lidových novin. Nejprve působil v Brně, roku 1925 strávil osm měsíců v Liberci, následně pak zpravodajsky pokrýval oblast Olomoucka a Opavska. Od roku 1926 pracoval v Praze. Mezi lety 1933 a 1939 působil jako redaktor melantrišských listů, zejména Českého slova. V roce 1934 utrpěl při nepokojích ve Vídni vážné poranění břicha. V roce 1937 se oženil, jeho manželkou se stala Jaroslava Rydlová.

Po okupaci Československa německou armádou se dostává za hranice. Nejprve se přihlásil do československé armády ve Francii. Po okupaci Francie působil ve Velké Británii. Stal se tam vojenským redaktorem. Konec druhé světové války absolvoval jako válečný zpravodaj Československé tiskové kanceláře.

¹³⁴ Španělská chřipka se začala Evropou šířit v červenci 1918. V různých zemích postihla 15 až 50 procent obyvatel. Celkový počet zemřelých se odhaduje na 20 milionů. Postižení byli zejména dospělí lidé mezi 20. a 45. rokem života. Šíření nemoci nepochybně napomohla probíhající 1. světová válka. Španělská chřipka se projevila náhlými vysokými teplotami, bolestmi hlavy a kloubů, kašlem a zimnicí. Často se rozvinula do zápalu plic, způsobovala také různá postižení ústředního nervstva. To byl podle našich zdrojů právě Gelův případ. (Srov.: *Kronika medicíny* (1994). Praha: Fortuna Print, s. 396)

V roce 1945 se stal redaktorem Československého rozhlasu. Proslulost mu přinesly reportáže z Norimberských procesů v letech 1945 až 1946. Dalším slavným počinem byla Bílá kronika, pořad Československého rozhlasu, který měl za úkol přibližovat doklady občanského pracovního hrdinství.

V letech 1948 až 1949 působil v diplomatických službách na velvyslanectvích Československé republiky v Londýně a v Paříži. Poté se vrátil do Československého rozhlasu. Velkou popularitu si získal rozhlasovými pásmy, která se věnovala zejména význačným osobnostem a fenoménům historie vědy. V roce 1951 je z redakce politického zpravodajství přerazen do dokumentačního oddělení, které de facto vybudoval.

V roce 1952 se František Gel rozvedl s Jaroslavou Rydlovou, rok nato se znovu oženil. Jeho druhou manželkou Františka Gela se stala Jiřina Střemchová. František Gel neměl ani z jednoho manželství děti. V listopadu 1960 se nechal úředně přejmenovat z Františka Feigela na Františka Gela.

V roce 1953 odchází František Feigel do invalidního důchodu. Věnuje se překladatelské činnosti. V roce 1955 se stává externím učitelem katedry novinářství na Filologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, v roce 1957 učitelem interním. Od roku 1965 byl odborným asistentem na Fakultě osvěty a novinářství Univerzity Karlovy. Přestože neměl vysokoškolské vzdělání, byl v roce 1962 habilitován s prací *Marseillaisa a Internacionála*¹³⁵ docentem novinářství na Univerzitě Karlově v Praze. O šest let později, tedy v roce 1968 se stal mimořádným profesorem. V lednu 1969 definitivně odchází do důchodu.

17. října 1972 František Gel zemřel. Pohřeb se konal 23. října 1972 ve strašnickém krematoriu v Praze.

Gel se během svého života stal držitelem následujících vyznamenání:

- Československý válečný kříž 1939 (udělen v roce 1945 jako uznání bojových zásluh, které získal v boji za osvobození republiky Československé z nepřátelského obsazení)
- Československá medaile za chrabrost (udělena v roce 1945 za osobní statečnost před nepřitelem, osvědčenou v boji za osvobození republiky Československé z nepřátelského obsazení)

¹³⁵ Které vycházejí z jeho pásem, později vydaných v knižní podobě, viz kapitoly Pásma a Gel spisovatel.

- Čestné uznání Československého rozhlasu (uděleno v roce 1946 za přispění při obnově a výstavbě rozhlasu)
- Čestné uznání Československého rozhlasu (uděleno v roce 1947 za mimořádný výkon při plnění úkolů Čs. rozhlasu a za krásný pracovní poměr k spolupracovníkům, jenž byl vzorný a příkladný)
- Nejlepší pracovník Československého rozhlasu v roce 1951 (za založení dokumentačního oddělení)
- Jubilejní odznak Svazu československých novinářů (udělen v roce 1955 za novinářskou práci, kterou přispěl k budování socialismu a k upevnění míru mezi národy)
- Řád práce (udělen v roce 1958 za vynikající novinářskou práci a za příkladné plnění úkolů ve službách lidu) *Národní archiv!*
- Čestný odznak Svazu československých spisovatelů (udělen v roce 1961 za zásluhy o tisk, za úspěšnou novinářskou činnost)
- Cena Marie Majerové (udělena v roce 1962 za knihu Přemožitel neviditelných dravců)
- Pamětní medaile k 20. výročí osvobození ČSSR (udělena v roce 1965)
- Cena Československé akademie věd (udělena v roce 1965 za dlouholetou průkopnickou tvorbu rozhlasovou a literární v oblasti popularizace vědy)
- Pamětní diplom Československého rozhlasu (udělen v roce 1965 za průkopnickou činnost v programové tvorbě)

Cena Československého rozhlasu (udělena v roce 1946 za mimořádné zásluhy o rozvoj rozhlasové publicistiky)

13. Resume (In English)

This diploma thesis refers about a famous Czech journalist František Gel (his own name was František Feigel) who lived in 1901 – 1972. After his unfinished studies he wrote for a weekly Soudní síň (Court room) for a while. Then he spent nine years (1924 – 1933) as a reporter of Lidové noviny, a very important Czech daily newspaper. In 1933 Gel left for Melantrich press. Melantrich at the time was the biggest publishing house in Czechoslovakia. As the World War II started, Gel left for France and became a member of Czech armed forces. While France was occupied by Nazis, he came to Great Britain where he worked as a War correspondent. After WW II he started to work for the Czechoslovak Radio. He became very popular and famous for his Nuremberg processes' reports in 1946 and 1947. Then he broadcasted Bílá kronika (White chronicles) programme. It referred about the brave and nice things people did to each other. After a year spent in a diplomatics he started to write the well-known radio programmes which popularized science and history. He retired in 1953. Two years later he started to teach journalism at the Charles University.

14. Seznam pramenů a literatury

Pramenné zdroje:

- Archiv Českého rozhlasu
- Archiv Masarykovy univerzity v Brně
- Archiv Ministerstva vnitra České republiky
- Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky
- Archiv Univerzity Karlovy v Praze
- Moravský zemský archiv
- Národní archiv
- Památník národního písemnictví
- Vojenský historický ústav
- Židovská obec na Prostějovsku

Literatura:

- Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas
- Ješutová, Eva (2003). *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas
- Červený, Jan: *S Františkem Gelem o vojně, vraždách, dragounech a ještě jiných věcech*. Československý voják, č. 25, 1966
- Ečer, Bohuslav (1946). *Norimberský soud*. Praha: Orbis
- Gel, František: *Jak ta pásma vznikala*. In: Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Československý rozhlas
- *Gel: náš reportér v Norimberku*. *Náš rozhlas* 1/1946
- Hanuš, Bohumil: *O muži, jenž uvěřil Einsteinovu výroku o neodbornících (doslov)*. In : Gel, František (1971): *Syn čarodějnice: Jan Kepler – muž, jenž odhalil tajemství nebes*. Praha: Magnet
- Jelínková, Miluška (1978). *Diplomová práce z jazyka německého*. Praha: Univerzita Karlova

- Kališová, Jana (1965). *Rozhlasová pásma Františka Gela*. (Diplomová práce)
Praha: Univerzita Karlova
- Kališová, Jana: *Norimberský proces*. Student 17. 11. 1965
- Kraus, Bohuslav: *Z mládí Františka Gela*. Novinář 5/1978
- *Kronika medicíny* (1994). Praha: Fortuna Print
- Lidové noviny, 13. 1. 1925
- Lidové noviny, 20. 1. 1925
- *Norimberk očima novináře*. Průboj, 29. 11. 1964
- Osvaldová Barbora: *Reportáž a reportéři*. In: *Reportáž v tisku a v rozhlase – Sborník příspěvků ze semináře Katedry žurnalistiky IKSŽ FSV UK a Sdružení pro rozhlasovou tvorbu* (1997). Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu
- Pátek, Miloslav (1991). *Rozhlasáci*. Český rozhlas
- Rieger, Boris: *Gel*. Čtenář 5/1967
- Šalda Jaroslav (2001). *Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace. (Paměti legendárního ředitele Melantrichu)*. Praha: Nakladatelství Eva - Milan Nevole
- Štajf, Otakar (1997). *Dobrodružství s puncem Gel*. Praha: Osmium

Přílohy

Příloha 1 – Seznam rozhlasových pásem Františka Gela

(U každého pásma uvedeno datum vysílání)

- Odkud se vzali černoši v Africe v rozhlase
výstava MEVRO 18. 9. 1949,
31. 10. 1949 (Upravená verze 3. 9. 1953)
- Marseillaisa názvem
30. 10. 1949 (Zkrácená verze pod „Píseň bojujících“ 7. 10. 1958)
- Galileo Galilei
27. 7. 1950
- Internacionála.
Dokumentární pásmo o skladateli Internacionály
10. 8. 1950, (zkrácená verze „O písni Internacionála“ 6. 10. 1958)
- Proč je dnes 27. XII. 1951?
27. 12. 1951 (Upravená verze „Jak vznikl kalendář“ 9. 1. 1955)
- Dr. Jan Janský – Kryštof Kolumbus lékařské vědy
17. 7. 1952
- S-O-S. Pásmo o zkáze lodi Titanic (Pod pseudonymem M. Uden)
14. 4. 1952
- Egypt – země pyramid a bídy
21. 1. 1953
- Píseň bojujících II. Francouzské revoluční písně
24. 10. 1953 (Upravená repríza „Písně francouzské revoluce“ 21. 3. 1956)
- Píseň práce
28. 11. 1953
- Hmotu nelze stvořit ani zničit
Pásmo o geniálním ruském vědci, vynálezci a básníkovi M. L. Lomonosovovi
27. 1. 1954
- O vynálezci ruchadla
Vyprávění k 155. výročí dne, kdy se narodil František Veverka
16. 2. 1954
- Blíž k poslední záhadě života
Pásmo o významném českém vědci – akademiku Studničkovi
27. 10. 1954
- Elektrické oči lidstva. Jaroslav Heyrovský
11. 2. 1955
- O slávě českého rybníkářství
21. 2. 1955
- Město vidím veliké. Putování po Praze)
3. 4. 1955
- Sever proti Jihu. Pásmo o válce mezi otrokáři z jižní a průmyslníky ze severní Ameriky
6. 6. 1955
- Rychlejší než zvuk. Pásmo o životě a díle K. E. Ciolkovského (Spoluautor ing. Jan Bukovský)
12. 9. 1955 (upravená repríza „Splněný sen“ 17. 9. 1957)
- Inženýr Pasteur. Příběh velkého vědce a šťastného člověka.
23. 9. 1955 (zkrácená verze 2. 1. 1956)

- Jiří Agricola. Pásmo o jáchymovském lékaři, jen se stal zakladatelem vědecké mineralogie a hornické literatury. 23. 1. 1956
- Muž, jenž poznal veliké tajemství Země
Pásmo o Františku Pošepném, zakladateli ložiskové geologie
(Odborná spolupráce akad. Jaromír Koutek) 2. 4. 1956
- Narozeniny krásného průmyslu. Deset let čs. gramofonových závodů 27. 3. 1956
- Jak to vzniklo. Malé pásmo o velkém počtu úsloví
(Spoluautor dr. František Váhala) 28. 8. 1956
- Muž, jenž porozuměl řeči země a kamenů
Pásmo o životě, práci a slávě českého vědce Bedřicha Hrozného 10. 9. 1956
- Minulost naší budoucnosti
Pásmo k 250. výročí dne, kdy byly položeny základy ČVUT 1. 2. 1957
- Paprsky X. Příběh profesora fyziky K. Röntgena, jenž uskutečnil pohádku o bystrozrakém 25. 3. 1957
- O železo v té české zemi 8. 3. 1957
- O dopravě minulosti, přítomnosti a budoucnosti 5. 5. 1967
- Příběh zkratky „L“
Pásmo o životě a díle K. Linného k 250. výročí dne, kdy se narodil 23. 5. 1957
- Doušek vody živé II. Pohled do dějin starého Řecka 1. 8. 1957
- Civetta. Pásmo k 100. výročí umrtí vynálezce J. Ressela 7. 10. 1957
- Pásmo o staletích, která předcházela jedinému dnu – dnu 4. října 1957. Rychlovlak na Měsíc, Merkur, Mars, Jupiter, Saturn – první nástupišť 20. 10. 1957
- O chlapci, kterému se splnil sen. Pásmo o Jindřichu Schliemannovi, objeviteli starověké Tróje 27. 1. 1958
- O staroslavné Karlově univerzitě. Pásmo k 610. narozeninám první univerzity ve střední Evropě 7. 4. 1958
- Já, bratr Oldřich, Čech z Furlánska. Život a posmrtné osudy prvního Čecha, jenž procestoval Čínu, prvního Evropana, jenž prošel Tibetem, a prvního cestovatele, jemuž Země zakryla Polární hvězdu 17. 5. 1958
- Cesty vesmírem
Pásmo o kosmických raketách a meziplanetárních letech 16. 6. 1958
- Poselství blesku. Černá hodinka o atlantickém kabelu, jemuž je nyní rovných sto let 14. 12. 1958
- Sestra bohů. Pásmo k narozeninám nové hvězdy, kosmického letadla, jež 2. 1. 1959 nastoupila cestu snad věčnou

- 11. 1. 1959 (rozšířená verze pásma
z 23.
10. 1957)
- O rukou, které umějí číst. K výročí dne, kdy se – před 150 lety – narodil vynálezce slepeckého písma
- 6. 10. 1959
- „--/--“. Pásmo k stým narozeninám muže, jenž vyslal první bezdrátový telegram, zachycený prvním přijímačem na světě, A. S. Popova
- 16. 2. 1959
- Darwin
- 23. 2. 1959
- Kutnohorští dobyvatelé ostrova Kréty
Pásmo o historickém příběhu málo známém
- 15. 6. 1959
- Pět suezských průplavů
Černá hodinka o jednom z největších technických výkonů minulých staletí.
- 22. 11. 1959
- Příběh jednoho slova
Vyprávění o tom, jak rozuměli slovu věda v dobách nejstarších i jak mu rozumíme dnes
- 3. 9. 1962
- Věda – ochránkyně životů. Pásmo o československé epidemiologii a o práci prof. Dr. K. Rašky
- 1. 10. 1962
- Deset let Československé akademie věd. Pohled zpět i vpřed
- 19. 11. 1962
- Nestačí umřít, je třeba žít. Pásmo o čs. biologii a o práci akademika Ivana Málka
- 29. 10. 1962
- Ta spásná ocel v ruce chirurgově. Pásmo o chirurgii vůbec a o prof. dr. Boh. Špačkovi zvlášť
- 22. 12. 1962
- Rok XXV. A.D. Tvář naší planety po všeobecném a úplném odzbrojení
- 1. 1. 1963
- Člověk musí jíst
- 21. 1. 1963
- O životě, práci a dalších plánech akademika Františka Šorma (Spoluautor Miroslav Smetana)
- 25. 2. 1963
- Problém dneška má formuli H₂O
- 18. 3. 1963
- Turbína znamená doslova: káča čili vlk. Pásmo o tvůrcích čs. vodních turbín
- 13. 5. 1963

Zdroj: Branžovský, Josef (1965). *Sborník rozhlasových pásem doc. Františka Gela*. Praha: Československý rozhlas

Příloha 2 – Knihy Františka Gela

- Gel, František; Křest'an, Rudolf (1976). *Budeš v novinách: O tisku, rozhlase a televizi*. Praha: Albatros.
- Gel, František (1971). *Hlas vzdoru*. Praha: Naše vojsko
- Gel, František (1952). *Internacionála a Marseillaisa: 2 vítězné písně*. Praha: Mír: Družstevní práce
- Gel, František, Čihák, Evžen (1957). *Jak jsem létal a padal*. Praha: SNDK
- Gel, František, Čihák, Evžen (1965). *Jak jsem létal a padal*. Praha: SNDK
- Gel, František (1931). *O lidských povoláních: 555 autorů napsalo knihu I. díl*. Praha: Aventinum
- Gel, František (1931). *O lidských povoláních: 555 autorů napsalo knihu II. díl*. Praha: Aventinum
- Gel, František (1975). *Pane doktore: Čarodějové, bradýři a lékaři*. Praha: Albatros
- Gel, František (1979). *Přemožitel neviditelných dravců: Ludvík Pasteur, muž čtyřikrát nesmrtelný a jedenkrát věčný*. Praha: Albatros.
- Gel, František (1968). *Přemožitel neviditelných dravců: Ludvík Pasteur, muž čtyřikrát nesmrtelný a jedenkrát věčný*. Praha: SPN
- Gel, František (1965). *Přemožitel neviditelných dravců: Ludvík Pasteur, muž čtyřikrát nesmrtelný a jedenkrát věčný*. Praha: SNDK
- Gel, František (1962). *Přemožitel neviditelných dravců: Ludvík Pasteur, muž čtyřikrát nesmrtelný a jedenkrát věčný*. Praha: SNDK
- Gel, František (1959). *Přemožitel neviditelných dravců: Ludvík Pasteur, muž čtyřikrát nesmrtelný a jedenkrát věčný*. Praha: SNDK
- Gel, František (1971). *Syn čarodějnice: Jan Kepler – muž, jenž odhalil tajemství nebes*. Praha: Magnet
- Gel, František (1972). *Syn Napoleonova seržanta*. Praha: Magnet

Příloha 3 – Seznam překladů Františka Gela

Překlady z angličtiny

- Doyle, Arthur Conan: *Pes baskervillský* (The Hound of the Baskervilles; R, Praha, SNKLHU 1958; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1964; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1966; Praha, Albatros 1969; in: *Pes baskervillský / Údolí strachu*, R, Praha, Mladá fronta 1974; Praha, Albatros 1978; Praha, Albatros 1997; Brno, Jota 2000)
- Gardner, Erle Stanley: *Případ Arleny Ferrisové* (The Case of the Waylaid Wolf; R, Praha, Mladá fronta 1962; Praha, Mladá fronta 1970)
- Gordon, Richard: *Doktor na moři* (Doctor at Sea; R, Praha, Mladá fronta 1971)
- Gordon, Richard: *Doktor v domě* (Doctor in the House; R, Praha, Mladá fronta 1969)
- Cheyney, Peter: *Ovšemže řekla ano* (I'll say she does; R, Praha, Magnet 1969)
- Lardner, Ring, Jr: *Extase Owena Muira* (The Ecstasy of Owen Muir; R, Praha, SNKLHU 1957)
- Twain, Mark: *Dobrodružství Hucka Finna* (The Adventures of Huckleberry Finn; R, Praha, Práce 1953; v dalších vydáních jako *Dobrodružství Huckleberryho Finna*: in: *Tom Sawyer / Huckleberry Finn*, Praha, SNKLHU 1954; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1955; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1956; samostatně Praha, SNKLHU 1956; in: *Dobrodružství Toma Sawyera a Huckleberryho Finna*, Praha, SNKLHU 1961; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1961; Praha Státní nakladatelství dětské knihy 1963; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1965; Praha, Mladá fronta 1965; Praha, Odeon 1970; Praha, Albatros 1973; in: *Dobrodružství Toma Sawyera a Huckleberryho Finna*, Praha, Odeon 1976; Praha, Albatros 1980; Praha, Albatros 1986; Praha, Albatros 1990)
- Twain, Mark: *Dobrodružství Toma Sawyera* (The Adventures of Tom Sawyer; R, in: *Tom Sawyer / Huckleberry Finn*. Praha, SNKLHU 1954, s. 9-209; samostatně nebo s *Dobrodružstvími Huckleberryho Finna* Státní nakladatelství dětské knihy 1955, 1956; samostatně Praha, SNKLHU 1956; in: *Dobrodružství Toma Sawyera a Huckleberryho Finna*, Praha, SNKLHU 1961; Státní nakladatelství dětské knihy 1961, 1963; Mladá fronta 1964; Státní nakladatelství dětské knihy 1965; Albatros 1970; Odeon 1970; in: *Dobrodružství Toma Sawyera a Huckleberryho Finna*, Praha, Odeon 1976; Albatros 1978, 1985, 1989)

- Twain, Mark: *Princ a chud'as* (The Prince and the Pauper; R, in: *Princ a chud'as / Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše*, Praha, SNKLHU 1957; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1958; Praha, Práce 1961; Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1968; in: *Princ a chud'as / Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše*, Praha, Odeon 1976)
- Twain, Mark: *Tom Sawyer detektivem* (Tom Sawyer, Detective; R, Praha, Státní nakladatelství dětské knihy 1958; in: *Tom Sawyer na cestách a jiné prózy* Praha, Odeon 1966; Praha, Albatros 1975; Praha, Grafoprint-Neubert 1995)
- Twain, Mark: *Tom Sawyer na cestách* (Tom Sawyer Abroad; R, in: *Tom Sawyer na cestách a jiné prózy*, Praha, Odeon 1966)
- Twain, Mark: *Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše* (A Connecticut Yankee in King Arthur's Court; R, in: *Princ a chud'as / Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše*, Praha, SNKLHU 1957; Praha, Mladá fronta 1961; Praha, Práce 1969; in: *Princ a chud'as / Yankee z Connecticutu na dvoře krále Artuše*, Praha, Odeon 1976; Ostrava, Sfinga 1995)
- Twain, Mark - Warner, Charles Dudley: *Pozlacený věk* (The Gilded Age; R, Praha, SNKLU 1962, + Marcela Mašková)
- Wilder, Thornton: *Březnové idy* (The Ides of March; R, Praha, Odeon 1972; Praha, Odeon 1977; Praha, Svoboda 1997)
- Wilder, Thornton: *Osmý den* (The Eighth Day; R, Praha, Odeon 1974)

Překlady z latiny

- Odorico z Pordenone: *Cesta do říše Velkého chána (1316-1330)* (cestopis, Praha, Kvasnička a Hampl 1998, + Rostislav Kocourek)
- Bratr Oldřich, Čech z Furlánska /Foro Julii da Pordenone, Odorico de): *Popis východních krajů světa* (Descriptio orientalium partium fratris Odorici Boemi; cestopis, Praha, Lidová demokracie 1962, + Rostislav Kocourek)

Překlady z němčiny

- Kellermann, Bernhard: *Vladaři snů* (Die Heiligen; N, Praha, Pokrok 1927, jako František Feigel)
- Opitz, Karl Ludwig: *Můj generál* (Mein General; Praha, Naše vojsko 1957)
- Opitz, Karl Ludwig: *Muzikanti Třetí říše* (Leidet für Deutschland; Praha, Naše vojsko 1963)
- Remarque, Erich Maria: *Cesta zpátky* (Der Weg zurück; R, Praha, Fr. Borový 1931, jako František Feigel; in: *Na západní frontě klid / Cesta zpátky* Praha, Odeon 1973)

Remarque, Erich Maria: *Na západní frontě klid* (Im Westen nichts Neues; R, Praha, SNHLU 1964; in: *Na západní frontě klid / Cesta zpátky* Praha, Odeon 1973)